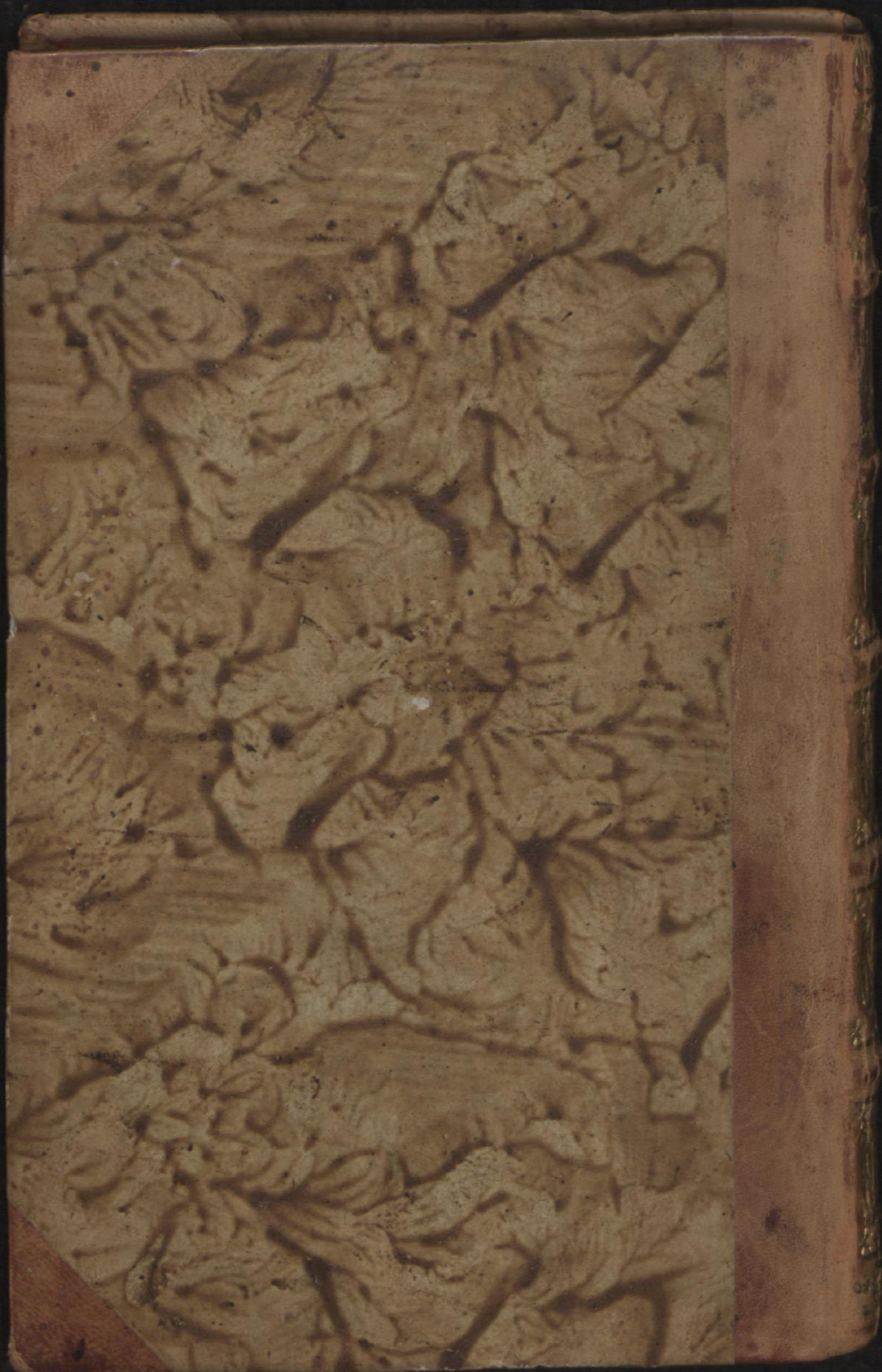

BANGII
EPITOM
MORAL

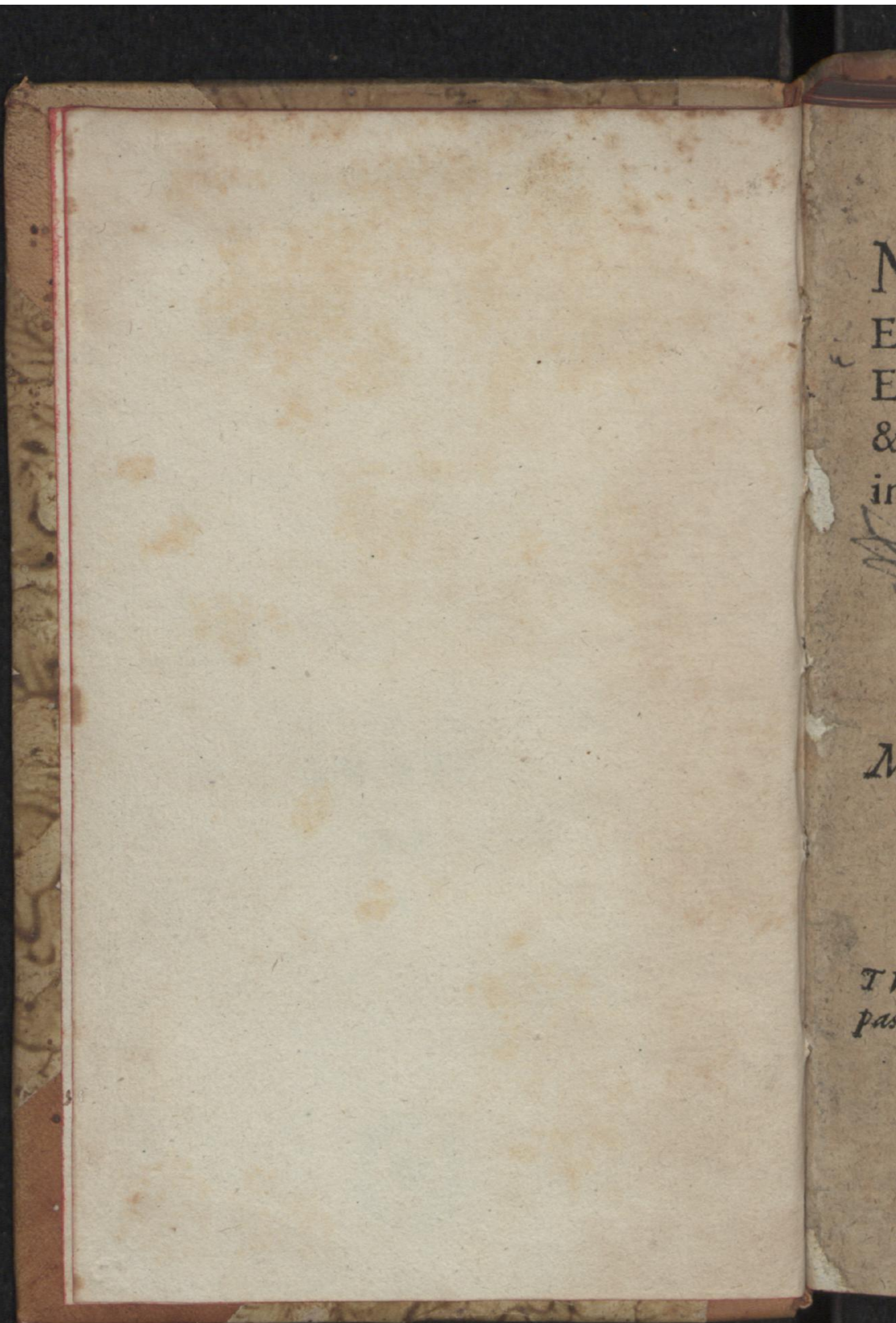

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

EPITOME
MORALIS SCIENTIÆ EX LIBRIS
Ethicorum ARISTOTELIS & alijs Philoſophis repetita, & in celeberrima Academia VVitebergenſium exercitij gratia propoſita

à

M. Carolo Gæorgio Bangio Dano.

Cicero in Paradox. 2.

Neſcis inſane, neſcis quantas vires VIRTVS habeat: nomen tantum virtutis uſurpas, quid ipſa valeat, ignoras.

VVITEBERGAE
Typis VVolffgangi Meiſneri, Anno
M. D. XCIX.

L. M. S.

NATALIVM SPLENDORE, PIETATE, ERUDITIONE, MULTARUMQUE VIRTUTUM dotibus conspicuis juvenibus,

DN. VVERNERO PASBERGIO,
DN. KYLIANO KRABBE,
DN. CHRISTOPHORO HUITFELDIO,
&
DN. HENDRICO HUITFELDIO,
fratribus germanis DN. IACOBI HUITFELDII filiis
DN. CHRISTOPHERO VVLFFELDIO, de Suensdorp. Discipulo suo quondam percilecto.
DN. LAXMANNO GYLDENSTURNIO:
DN. TAGONI TOTTHEO de Erichsholm:
DN. PETRO GALTEO, DN. NICOLAI P. GALTEI DE INGELSTAD Filio, &
DN. STHENIO ROSENPAR, DN. OLAI ROSENPARRI de Scharholt filio artium liberalium in Germania & Dania studiosis, Dominis patronis, & amicis suis reverenter colendis.

GRAVISSIME EQUIDEM NOBILissimi juvenes à Cicerone dictum est; Optima hęreditas quæ à Patrib. traditur liberis, omni patrimonio præstantior, est gloria virtutis rerũq; gestarũ

cui dedecori esse, nefas & viciũ judicandũ est. Quę sententia quoties mihi in mentem venit, toties de laudanda suavissimorũ vestrorũ parentum industria & cura in vobis rectè in honestis moribus & bonis literis instituendis cogito: Illi sane hactenus maximis sumtibus & molestiis postpositis, omnem moverunt lapidem ut VIRTUTI assuefiatis, qua Nobili homini nihil utilius, nihil præstantius, nihil firmius, siquidem ea secundum Philosophum nec eripi, nec surripi, nec naufragio, nec incendio perire potest, & ea præditi, soli nobiles jure dici merentur. Recte proinde Seneca, neminem altero nobiliorem esse statuit, nisi cujus ingenium esset præstantius, & bonis artibus aptius. Et Thales Milesius ipsos tantum beatos pronunciavit, qui cum corpore sani essent, animum quoque virtute & doctrina expolitum haberent. Etsi verò magnum apportat Encomium generosa & illustri familia profectum esse, majorem tamen apud omnes Gentes laudem meretur placidis moribus & erudita doctrina probe excultum esse: Quod potentissimi & serenissimi Imperatores, Reges, Principes & Heroes videntes, filios suos à teneris humanioribus literis informari curarunt, ut tandem ad Imperii gubernacula iis post Parentis obitum commissa; majori cum prudentia & laude ad suum & subdito-

ſubditorum commodum ſedere valerent. Nicephorus lib. 12. c. 23. refert Theodoſium Imperatorem Arſenio viro doctiſs. filios ſuos erudiendos commiſiſſe, ut digni redderentur, qui ipſi aliquando in Imperio ſuccederent. Similiter majorum monumentis ad nos tranſmiſſum eſt, Philippum Macedonum Regem filium ſuum Alexandrum Magnum ſummo Philoſopho Ariſtoteli Stagiritæ inſtituendum miſiſſe, cum hac commendatione, quæ extat apud Gellium lib. 9. c. 3. Filium mihi genitum ſcito, quod equidem Diis gloriam habeo, non tantum quod natus ſit, ſed quod eum naſci tuæ vitæ temporibus contigerit, ſpero enim fore, ut eductus eruditusque abs te, dignus exiſtat & nobis rerumque iſtarum succeſsione. Sic quoque memoriæ proditum eſt de Carolo Magno, qui cum eſſet acri judicio, multa facundia, & diſciplinarum denique omnium ſcientia tinctus, filios ſuos ab ipſo vitæ limine VIRTUTI & honeſtis diſciplinis operam navare voluit; jamque adultis factis, in equitando, arma ferendo, & jaculando exerceri curavit, ſecum procul dubio illud Senecæ reputans, Nihil indocto Principe Reipublicæ exitius; & illud Platonis, Tum demum Reſpublicas beatas fore, ſi aut docti & ſapientes eas regere cœpiſſent, aut qui regerent omne ſtudium in doctrina & ſa-

pientia collocassent. Horum enim præstantissimorum Heroum exempla, cùm Parentes vestri desideratissimi gnaviter æmulentur, non vero sordidorum hominum, qui plus laborant ut filii habeant undè splendide vivant, quàm ut rectè viuant, majoremque curam corporis quam animi habeant, quis non in cœlum eos, eorumque pium propositum ferat? Vestri proinde officii est Nobilissimi juvenes, tantum beneficium nunquam oblivione obruere, neque in postremis habere, sed ex animo exosculari, noctesque dies conari, ut aliquando non saltem susceptæ de vobis Parentum, consanguineorum & intimorum spei respondere, sed etiam majorum vestrorum virtutes repræsentare valeatis. Quod ut commodius fiat, Ego hanc moralis scientiæ Epitomen ex Aristotele & ejus interpretibus contractam, captuique vestro accommodatam, & calculo Clariss. & Doctiss: viri Dn. VVOLFGANGI FRANTZII Sacro Sanctæ Theologiæ Doctoris, & pro tempore collegii Philosophici in celeberrima Academia VVitebergensi Decani spectatissimi, nec non Historiarum professoris publici, ad prælum publicum approbatam vobis dico & devoveo, quam ut benevolo animo suscipiatis etiam atque etiam rogo. Deum opt. Maxim. præca-

bor, ut vitam vestram in multos annos producat, vestrisque studiis faveat & aspiret, ut in Dei gloriam, Reipubl. emolumentum, Patriæ ornamentum, Parentum & amicorum laudem, vestramque temporalem & æternam salutem feliciter cedant, Bene valete. Dabatur VVitebergæ 12 Aprilis Anni Christi 99, quo die ante annos 22. anno nempe Christi 1577. in munitissima arce FRIDERICHSBURG in lucem editus est serenis. ac potentiss: Rex Daniæ & Norvegiæ CHRISTIANVS QUARTUS, cui Deus, qui Regna stabilit & confert cum longæva vita firmum & tranquillum Imperium largiri dignetur.

V. V. generosit.

Studiosiss.

M. Carolus Gæorg. Bangius
Eustadiensis Schanus.

Caput 1. de Definitione

Resp. Michael Crouuelius Malmogius Danus.

Uid est Ethica? *Est ut definit Cicero, doctrina benè vivendi.*

Unde habet nomen? ἀπὸ τῶν ἠθῶν *i. e. à moribus, quod mores hominis formet & mutet.*

Quis est finis huius doctrinæ? *Est docere rationem honeste & congruenter vivere, honeste enim vivere nihil aliud est, quam ex virtutis præscripto vivere, ut inquit Cicero.*

Quodnam est obiectum Ethicæ? *mores, & actiones hominis secundum virtutem conformandæ.*

Utrum Ethica vel Physica dignior sit? *Vtraq; ars à veteribus Realis appellata est, quod ab utraq;, res optimæ ad disserendum depromuntur: verum cùm Eruditi artium dignitatem ab obiectis metiantur, perspicuum fit Ethicam esse excellentiorem Physica. Nam Physica naturas considerat, Ethica verò hominis mentē honestati imbuit.*

Obiectio

Obiectio. Decalogus agit de virtutibus. Ergo inanis est Christianis Ethica. *R. Decalogus tantum mandat quid faciendum sit, Ethica verò definit, distinguit, & monstrat rationes & fundamenta virtutum. Deinde Decalogus perfectissimè & specialiter bona opera, & vitia persequitur. Ethica verò acquiescit in generalissimis, & quidem non ita perfectè exigit disciplinam ab hominibus.*

Object. 2 Virtutes naturà cognitæ sunt nobis: Ergo frustra proponitur Ethica: *Ant. prob. quia lex ex qua vivendi ratio petenda, natura nobis cognita, ut Paul. Rom. 2. ait. R. Etsi virtutes natura cognitæ sunt, quod lex, ex qua vivendi præcepta sumantur, in cordibus nostris scripta sit, tamen virtutes exercitio & usu expoliuntur, bonisque artium præceptis confirmantur & augentur.*

CAPUT II.

QVid tractat Aristoteles primo in Ethica? *Aristoteles primo agit de Fine*

doctrinæ moralis qui alias Beatitudo ſeu felicitas civilis vocatur.

Eſt ergo aliquis rerum & actionum humanarum finis? *Maxime; quod Ariſtoteles ita probat, omnis ars, omniſque docendi via, atq; inſtitutio, item omnis actio, & conſilium, bonum aliquod appetere videtur, Ergo ſummum aliquod eſt bonum, in quo tota hominis natura acquieſcat.*

Quomodo definis finem illum ultimum? *est qui propter ſe expetitur, & omnia propter illum. Aliter: Finis humanarum actionum ita à Philippo definitur: Finis eſt res quam homo ſecundum rectam rationem appetit, & ad quam omnes eius actiones ſunt referendæ.*

Quare Ariſtoteles dicit juvenem non utiliter poſſe civilem ſcientiam audire? *Quia inquit actionum quæ in hac vita verſantur, imperitus eſt. Deinde quia animi affectibus, & perturbationibus ſerviat & obtemperet, ut ea, quæ in hac ſcientia præcipiuntur ad uſum transferre nequeat.*

Qualem igitur intelligit juvenem Ariſtoteles? *Non tam juvenem ætate,*

quam moribus: talem opinor hominem, qui in omnibus vitæ actionibus delirantes affectus & vitia magis quam virtutis regulam sequitur.

CAPVT III.

QVotuplex est finis hominis? *Duplex, Theologicus & Philosophicus: Theologicus finis est vera agnitio & celebratio Dei.*

Quem finem hominis statuerunt Philosophi? *Variæ fuerunt illorum de FINE hominis seu SVMMO BONO sententiæ; Nam quidam statuerunt voluptatem esse Finem hominis, ut Epicuræi: Quidam HONOREM, ut Periander: Quidam DIVITIAS ut Crœsus; Quidam solā virtutem ut Stoici: Quidam Ideam ut Plato, Quidam vero actionem virtutis ut Aristoteles. Quidam in aliis rebus constituerunt.*

Quomodo probas voluptatem nō esse finem hominis? *hoc modo. Nulla naturalis affectio est finis hominis, voluptas est naturalis affectio, ergo. Deinde nihil quod nobis cum*

beluis

beluis commune est, potest dici finis hominis, tale est voluptas. Ergo.

Est ne honor finis hominis? *Non est, quia honor non est proprium bonum eius cui defertur, sed secundum Aristotelem honor magis competit honoranti quàm honorato. Summum vero bonum est* οἰκεῖον, *hoc est, proprium.*

Quomodo intelligendum est illud HONOR EST HONORANTIS NON HONORATI? *Qui alios honore afficit, vicißim honore dignus censetur: Sic honor subjective & per essentiam est in HONORANTE: Objective vero & per causam est in honorato.*

Suntne DIVITIÆ, Finis hominis? *Non sunt, quia bonis & malis competunt, & plures quidem ad vitia, quam ad virtutem pertrahunt.*

Est ne virtus finis hominis? *Non est, quia ejus essentia, habitus nempe in otiosis esse potest, sed summum bonum non potest esse in otiosis, ergo virtus non est summum bonum.*

CAPVT IV. DE idea Platonica.

QVem statuit Plato finem hominis sive summum bonum? *Plato communem quandam omnium bonorum Ideam, à qua reliqua omnia singularia bona essentiam & notitiam suam habent, summum hominis bonum esse statuit.*

Quid intelligit Plato per eam Ideam? *Ipse duplicem facit Ideam, conjunctam & separatam. Conjunctam appellavit contemplationem primæ causæ, hoc est, Dei, eamque hujus vitæ felicitatem statuit. Separatam verò vocavit ipsam primam causam & mentem divinam; eamq; futuræ vitæ εὐδαιμονίαν statuit.*

Quid sentis de hac Platonis sententia? *illa proximè ad sacram scripturam accedit, siquidem Ioh. 17. scriptum est, hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum. Verùm quia Plato Ethnicus, verum Deum ignoravit eius opinio non potest firma haberi.*

Quare Platonis opinio ab Aristotele improbatur? *quia Aristotoles probat argumentis quibusdam nullam talem ideam bonorum esse.*

Quæ sunt illa argumenta. *PRIMVM est: In quibus est prius & posterius, in iis nō est communis idea: Sed in bonis est PRIVS & posterius, ergo in iis non potest dari communis idea. Minor probatur, quia Bonum est in Substantia, in Qualitate, & in eo quod ad aliquod refertur. Substantia prior est accidētibus naturà. SECVNDVM. Bona in diversis prædicamentis ponuntur, Ergo iis communis non est Idea. Ant. prob. quia est in substantia ut Deus & mens. In Qualitate ut virtutes. In Quantitate ut Mediocritas. In Relatione ut utilitas. In tempore ut occasio, Et in loco ut domicilium. TERTIVM. Eorum omnium quæ unà ideà continentur, una etiam scientia est. Sed omnium bonorum non est una scientia, ergo neq; una idea. Minor probatur, quia quæ in diversis prædicamentis ponuntur, iis etiam diversa est scientia.*

Si non est una bonorum Idea, quomodo unum nomen Boni retinere possunt? *saltem* ἀναλογικῶς *& similitudine,*

Boni enim est perficere & conservare, quod enim hoc præstat, nomen Boni meretur, ut exempli gratia, virtus & ars dicuntur bona animi, quia animum meliorem reddunt. Valetudo, pulchritudo, & robur, dicuntur Bona corporis, quia corpus conservant & exornant.

Potest ne summum hominis Bonum in contemplatione poni, si concedatur esse communis bonorum idea?

Minimè. Nam hic agitur de beatitudine politica & practica quæ singulare aliquod bonum considerat, quod in actionibus, earumque circumstantiis consistit, idea vero Platonica nihil confert ad felicitatem politicam. Nam est Bonum universale ab actionibus remotum, in sola contemplatione consistens. Deinde hic agitur de tali Bono quod hominis industriâ agendo acquiri potest: Sed idea Platonica non potest ita acquiri, cum vix mente percipi possit.

CAPVT V.

QVid Aristoteles statuit esse summum hominis Bonum? *hoc liquet ex Definitione felicitatis, quae talis est apud Arist.* εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς κατ' ἀρετὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην ἐν βίῳ τελείῳ, *hoc est, felicitas est operatio animi rationalis secundum virtutem optimam & perfectißimam in vita perfecta.*

Cur additur operatio animi rationalis? *ut sciatur hic agi de proprio hominis Bono, quod non potest considerari nisi ex propria animae humanae potentia, nempe ratione.*

Cur additur secundum virtutem perfectā? *ut haec operatio ab aliis actionibus discernatur, quod non sit promiscua aliqua actio, sed talis quae ex virtute proficiscatur.*

Quam virtutem perfectissimam dicis? *Quidam Prudentiam intelligunt, quia in singulis virtutibus rectam rationem & mediocritatem, quae in omnibus virtutum actionibus observanda est, ostendit. Quidam vero justiciam, quia sub se omnes alias virtutes complectitur. Potest quoq; quaevis virtus in summo gradu longo usu & crebris actionibus in animo hominis confirmata, intelligi.*

Cur

Cur additur in vita perfecta? *Quia ut constantes sint virtutes, ætate & assuefactione opus est: Nam sæpißime in aliquibus inchoatæ virtutes vitiis deformantur.*

CAPUT VI.

COnsentit ne definitio Aristotelica cum Aliorum opinione? *Maxime consentit in quibusdam.*

Quomodo consentit cum iis qui voluptatem statuerunt summum Bonum esse? *Non quatenus voluptas est esca malorum, sed quatenus vir bonus ex honestis actionibus maximam voluptatem capit.*

Quomodo consentit cum iis qui statuerunt virtutem esse summũ Bonũ? *Quatenus dicit actionem esse secundum virtutem, non vero nudam virtutem dicit summum Bonum esse.*

Quomodo consentit cum iis qui in divitiis summum Bonum collocant? *Quatenus is qui Beatus* εὐδαίμων *dici vult, externis habet opus bonis, tanquam ornamentis, & adjumentis sine quibus præclaras res præstare non potest.*

Cur Aristoteles felicitatem potius in actione virtutis quam in habitu collocat? *Quia virtutis actio, ipsum virtutis habitum, qui in otiosis esse potest, ut dormientibus, ægrotantibus, & calamitosis, excellit.*

CAPUT VII. DE causis Felicitatis.

Respond. Michael Christopheri Crovv.

QVomodo hæc Beatitudo homini contingit? *Aristoteles duas ponit* εὐδαιμονίας *causas; Primariam Deum facit, à quo fonte omnia bona effluunt. Secundariam, Industriam humanam.*

Si industriâ Beatitudo comparari potest, quare Aristoteles vocat divinissimum donum? *Divinissimum vocatur non absolutè, ut est in Deo, sed partim Effective, ut est à Deo, & partim objective, quia per illam Deo maxime assimilamur.*

Est ne felicitas à fortuna? *Minime, quia fortuna est bruta, incerta & mutabilis, felicitas verò est Bonum cum ratione & virtute conjunctum, firmum & stabile, ergo.*

Deinde felicitas ex honestis actionibus virtutis contingit, ergo non est à fortuna.

Res adversæ impediunt ne felicitatem? *Minime, res adversæ vitam beatam labefactare, non verò evertere aut tollere possunt. Nam vir bonus in quamcunque inciderit fortunam, tamen non mutat animum, sed semper virtutis studiosus manet.*

Requirit ne Aristoteles externa bona ad felicitatem? *Maximè: sed non ad essentiam felicitatis, sed ad ornatum. Bona enim externa ornant felicitatem, & vitam beatam, sed non constituunt.*

Quomodo evincitur felicitatem humanà industrià acquiri posse? *Quia est Bonum* πολύκοινον, *quod omnes virtutem sectantes assequi possunt, ergo ejus causa secundaria diligentia hominis dici potest.*

Possunt ne Pueri & Bestiæ hanc felicitatem consequi? *Minime. Pueri quia ob ætatis imbecillitatem usu rationis careant, inepti sunt ad actiones virtutis præstandas, quia ad eas rectum judicium, voluntas, & firma Electio requiruntur. Bestiæ verò quia plane ratione destitutæ sunt, idcirco se-*

eo secundum virtutem agere nequeunt, ergo neq; felicitatis participes fiunt.

CAPUT VIII.

POtest aliquis in hac vita felix dici? *Aristoteles affirmat, Solon vero negat aliquem in hac vita felicem dici posse.*

Quomodo reconciliandæ sunt opiniones eorum? *Hoc modo: Solon miseriam & calamitates hujus vitæ respexit, propter quas neminem in hac vita felicem dici existimat. Aristoteles verò virtutis finem consideravit, quæ in perpetua virtutis actione constat.*

Rogo ergo Planum facias hominem posse in hac vita beatum dici? *fiat: Qui strenuus est virtutum studiosus, in hac vita beatus dicitur, siquidem post mortem virtutem non colimus: itaq; in hac vita recte Beati appellamur.*

Quid est Beatus? *Est vir moribus perfectus, qui bene vivere & mori seriò & semper cogitat.*

Potest ne felix dici miser? *Non potest, quia miser est expers ingenii, abjectus animi,*

mi & plenus criminis, sed felix est sapiens, fortis, & semper virtutis studiosus. Deinde hoc tenendum, ut divitiæ, amici, Nobilitas, BEATVM non faciunt, ita paupertas familia obscura, deformitas, MISERVM non definiunt. BEATI enim à sola virtute, MISERI à Solo vitio denominantur.

CAP. IX.

Fiunt ne mortui nostrorum bonorum aut malorum participes? *Aristoteles hoc non plane negat: Sed ita ad eos pertinere existimat, ut neq; ex nostra prospera fortuna & dignitate beatiores, neq; ex nostro infortunio & calamitate miseriores reddi possint. Nam nulla post hanc vitam* εὐδαιμονίας *in anima commutatio est.*

CAPVT X.

AN εὐδαιμονία seu felicitas dicenda laudabile bonum an honorabile? *Secundum Aristotelem triplicia sunt bona,* τίμια ἀγαθὰ *ut Deus, Animus & divina bona, quæ honore digna sunt. Deinde* ἐπαινετὰ ἀγαθὰ*, ut virtus, quæ laudem meretur feli-*

citatis gratia quæ eà acquiritur. Et Denique οὐδέτερα *neutra ſeu media, ut artes, divitiæ, pulcritudo, robur, quæ per ſe neq; laudem, neque honorem merentur, quia iis abuti homo poteſt.*

Quid jam ergo reſpondes ad queſtionem propoſitam? *Ex enumeratis bonis ſequitur felicitatem honorandum bonum eſſe, non verò laudabile, quia noſtrarum actionum principium & finis eſt. Honor enim tantum præſtantiſsimis rebus, ut Deo & rebus divinis debetur.*

CAPUT ULTIMUM.

QVid tractat Philoſophus in hoc capite? *Ipſe Principales animi humani potentias recitat, atq; ex ipſis poſtea virtutum diviſionem elicit.*

Quæ ſunt Principales animi humani potentiæ? *Eæ duplices ſunt, una* λογικὴ *rationalis: altera* ἄλογος *irrationalis: Rationalis ſub ſe continet* ἐπιστημονικὴν, & λογιστικὴν. *Irrationalis verò* φυτικὴν *vegetatiuam potentiam, &* ὀρεκτικὴν *appetitivam.*

Quæ

Quæ harum propriè pertinet ad Ethicum? ἡ ὀρεκτικὴ, *quia in hac doctrina docetur quomodo ira, cupiditas, odium, & alii affectus sunt moderandi & cohercendi.*

Quomodo ex his potentiis virtutes dividuntur? *Quædam ad animum rationalem pertinent, & vocantur* διανοητικαὶ *intellectuales, quia* τὴν διάνοιαν *perficiunt. Et numerantur* Quinque scientia, Ars, prudentia, sapientia, intelligentia.

Quædam pertinent ad ἄλογον, *& dicuntur* ἠθικαὶ *morales, quia secundum eas mores hominum conformantur, & censentur.*

Quot numerantur ἠθικαὶ? *Vndecim, fortitudo, temperantia, Liberalitas, Magnificētia, Magnanimitas, Modestia, Mãsuetudo, Veritas, Humanitas, Vrbanitas, & justicia.*

LIBER SECVNDVS.

Respond. Conradus Schattenbergius Flensburgens. Holsatus.

CAPVT I.

QVomodo virtutes comparantur? *Virtutes* διανοητικαὶ *intellectuales doctrinà utplurimum: Morales verò usu & assuefa-*

ctione comparantur, quia sunt in animo irrationali. Et licet δυνάμεις *earum ac principia quædam natura nobis subministrat, tamen nobis naturà non insunt.*

Si virtutes non nobis insitæ sunt naturà, sunt ne contra naturam? *Etsi Natura virtutis habitum non ingeneravit nobis, tamen propterea non est contra naturam, siquidem natura nos aptos & habiles ad virtutem suscipiendam facit. Ergo Cicero semina & igniculos virtutum nobis inesse affirmat, quæ tamen in habitum & actionem accrescere non possunt sine usu.*

CAPUT II.

QVales erunt actiones, ex quibus virtutum habitus comparatur? *Actiones illæ debent in mediocritate constitutæ esse. Nam actiones quæ vel modum excedunt, vel à modo deficiunt, nihil possunt habere Rectum aut Laudabile.*

Quomodo hoc probas? *A simili. Quemad. Exercitia & profusa & remissa nimium labefactant corporis vires. Et ut cibus & potus, si modum excedant, vel infra modum*

modum adhibeantur, valetudinem offendunt: ita vitia animi in excessu & defectu posita, exitium virtutibus ac interitum minitantur.

CAPUT III.

Circa quid versatur virtus? *Commune virtutum objectum sunt affectus, nam in his moderandis tota virtutum vis versatur.*

Quid per affectus intelligis? *voluptatem & dolorem & alios affectus.*

An virtus versatur tantum circa voluptatem & dolorem, an circa alios affectus? *Circa omnes affectus, Nam per voluptatem Aristoteles intellexit omnes suaves & delectabiles affectus, per dolorem intellexit omnes injucundos & tristes affectus.*

Quomodo id probatur? *Hoc modo. Si omnis habitus versatur circa illa ex quibus generatur & corrumpitur, tunc VOLVPTAS & dolor sint objecta virtutum, sed prius verum, ergo posterius. Deinde sic probatur, quia virtus versatur in difficilimis, sed affectus moderari est difficilimum, ergo, versatur in affectibus.*

Vtrum difficilius est resistere voluptati quam iræ? *Difficilius est voluptati resistere, quia est nobiscum congenita, & in nobis altiores radices egit, ira verò non item. Deinde voluptas est jucunda & suavis, ira verò est injucunda & molesta. 3. voluptas totum occupat corpus: at ira tantum partem, quia nihil aliud est quam sanguinis circa cor ebullitio.*

CAPVT IIII.

An qui justa agit, justus est dicendus? *Minime, sed res justas agendo justiciæ habitum acquirimus; Nam requiritur ut non solum agas justa sed justè, quod sane tum feceris, si sponte, scienter, & constanter agas.*

Quid intelligit Aristoteles per vocem justum & justè? *Vt in priori capite per voluptatem & dolorem intelligit omnem affectum, ita per justum & justè, hic omnem virtutem intelligit.*

Potest ille qui nondum factus est justus, justas actiones agere, Cum nemo ante Latinè loqui dicitur, nisi qui ante sit grammaticus? *Vt in artibus, ita in virtutibus res se habet. Quemadmodum nemo dici potest Grammaticus,*

ticus, nisi qui ex artis habitu, quem sibi longo usu comparavit Latinè loquitur. Sic nemo justus, temperans, aut fortis dici potest, nisi qui harum virtutum habitum crebris exercitiis sibi comparavit.

Est ne Cambyses propter excoriatum judicem justus dicendus? *Minime, quia non justè, hoc est, studioso animo hoc ipsum non egerit.*

Quot requirit Aristoteles ad virtutis actionem? *Tria præcipue, voluntatem quæ incipit actionem, scientiam quæ gubernat, & constantiam quæ eandem perficit.*

Sunt ne hæc in artibus & operibus consideranda? *Nullo modo, quia opera artium & artificum ex persona agentis considerantur: Non enim in illis quâ animi intentione, quo fine, aut quà affectione opus fecerint, spectatur, sed tantũ utrum opus illud artificiosè factum sit.* In artibus opus commendat artificem: In virtutibus animus & persona agentis commendat actionem.

CAPUT V.

QVid est virtus? *est habitus electiuo, in mediocritate ea quæ nos respicit, positus,*

& ratio-

ratione deſinita, ſicut vir prudens eam deſiniret.

Quare dicitur habitus? *Quia eſt qualitas quæ multis honeſtis actionibus comparatur.*

Quomodo probas virtutes non eſſe potentias naturales? *Potentiæ naturales nobiſcum ſunt congenitæ, hoc eſt: à natura nobis inſunt, virtutes vero & vitia crebro uſu comparantur & non natura nobis inſunt. Sed hoc tantummodo philoſophicè intelligendum, quatenus vitia dicuntur habitus longo uſu acquiſiti, non vero theologicè, cùm theologia nos in peccatis conceptos doceat.*

Poſſuntne dici affectus? *Minime, quia ex affectibus neq; boni neq; mali dicimur, ſed ex ſolis virtutibus. Deinde quia propter affectus neq; laudamur, neq; vituperamur, ſed propter virtutes & vitia.*

Quomodo ergo intelligendum illud Philoſophi Mediocriter iraſci eſt virtus? *Philoſophus non ſimpliciter virtutem eſſe affirmat, ſed ſaltem oſtendit mediocriter iraſcentes bene affectos eſſe: Affectus enim moderatione virtutis laudabiles ſunt,*

ut

ut verecundia in juvene, misericordia in Judice.

CAPUT VI.

QVare necesse est virtutem esse in mediocritate? *Quia omnis perfectio & bonitas judicatur ex mediocritate, idcirco quæcunque actiones à mediocritate recedunt, vitiosæ æstimantur, quia plus aut minus quam oportet, habent.*

Quomodo intelligendum est illud *VIRTVS in MEDIO CONSISTIT?* *Hoc modo, virtus cōsistit in MEDIO rationis quam dirigit, in MEDIA affectionis quam supprimit, in Medio vitiositatis quam tollit & extinguit: Est enim NORMA Rationis, habena affectionis, fuga vitiorum, Proprium enim Munus & officium virtutis est, eum, in quo sit perficere.*

Vtrum *VIRTVS* est in *MEDIO*, an est ipsum Medium? *Virtus non solum est in Medio, sed etiam definitur ab Aristotele ipsum MEDIVM. IN MEDIO est, ut respicit objecta, ipsum vero MEDIVM est, ut respicit extrema.*

Quo-

Quotuplex est *MEDIOCRITAS?*

Duplex RERUM, quæ & mediocritas Arithmetica dicitur, & PERSONARUM, quæ Geometrica dicitur.

Quid est *MEDIOCRITAS* Rerum?

Est ut definit Aristoteles, quod æqualiter abest ab utraq; extremitate secundum proportionem Arithmeticam. Hoc medium semper unum & idem est, eodemq; se modo ad sua extrema habet, ut Centrum in circulo.

Quid est *MEDIOCRITAS* Personarum? *Quod nec transit modum in excessu, nec deserit in defectu, nec deniq; unum idemq; apud omnes valet: Est enim cuiq; Personæ pro ratione circumstantiarum, Loci, temporis, &c. accommodata.*

Qualis nam medietas est in virtute?

In virtute Medietas Arithmetica, quæ immutabilis est, non habet locum: Sed Medietas Geometrica, quæ latior est, quæ propter diversas substantias varia est. Nam si virtus esset immutabile MEDIUM, præcisè tantum pauperrimus erogare teneretur in usum magistratus, quantum opulentissimus.

Cur ea mediocritas in virtute locum habet?
Quia virtus non æqualiter à suis extremis distat, sed interdum uni proximior est, alteri remotior, sed interdum cum uno, interdum cum altero extremo majorem cognationem habet. Deinde quia virtus se accommodat circumstantiis, in quibus omnis vis actionis versatur.

Si Medietas mutabilis in virtute est, num ergo in sua essentia mutabilis? *Non, quamvis virtus est Medium quod mutari potest, non tamen in habitu & essentia, sed in modo & existentia illam mutari oportet, habitus enim idem & immutabilis manet: acquirendi verò & agendi modus, secundum eundem habitum sæpe mutatur.*

Cur additur ut vir prudens eam definit? *Quia non est cujusvis hominis MEDIVM definire, sed tantum viri prudentis, qui solus ex longo rerum usu in omnibus actionibus, quid singulis Personis, Locis, Temporibus, & aliis circumstantiis conveniat, intelligit.*

Si

Si virtus est Mediocritas cur vocatur extremitas? *Virtus si consideretur secundum suam naturam & essentiam vocatur Mediocritas, Si secundum suam qualitatem, id est, bonitatem & perfectionem, dicitur extremitas: quia ipsa inter res humanas summum locum in* ORDINE *bonorum obtinet.*

Potestne Medium aliquod dari in affectibus & actionibus pravis? *Non, quia cùm per se sunt malæ, nunquam Mediocritate possunt fieri bonæ, siquidem vitiositas illa non pendet ex excessu aut defectu, aut aliis circumstantiis, sed ex ipsa Natura.*

CAPUT VII.

AN una tantum est virtus vel sunt plures? *Aristo cum aliis quibusdam item Zeno statuerunt unam esse virtutem quo ad essentiam, eamq; varia sortiri nomina pro variis objectis, quibus accommodatur.*

Quid judicas de hac opinione? *illa non prorsus rejicienda est, cum enim omnes* vir-

virtutes ex recta ratione ortum ducunt, quæ tantummodo una est; verum Plato, Cicero, Aristoteles, & alii virtutum naturam penitius aspicientes, eam in plures species diviserunt.

Quot sunt species virtutum secundum Platonem Ciceronem & Senecam? *Quatuor sunt primariæ virtutes, ad quas reliquæ omnes referri possunt, nempe* Prudentia, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia.

Ad prudentiam, referuntur sapientia, Scientia, Intellectus & Ars.

Ad Iusticiam, Liberalitas, Magnificentia, Gratitudo, Pietas, Veritas, & obseruātia.

Ad Fortitudinem, Magnanimitas, Confidentia, Patientia, Constantia, & Tolerantia.

Ad Temperantiam, Continentia, Castitas, Abstinentia, Sobrietas, Modestia, Mansuetudo, Humanitas, & Vrbanitas.

Sed Aristoteles tantum in his libris recenset undecim Virtutes Morales, de quibus supra in primo libro dictum est, eas igitur hîc resumere desino.

Sunt ne verecundia & indignatio virtutes? *Non sunt, quia non sunt animi habitus studio & exercitatione comparati, sed saltem sunt subitanei quidam motus, præter nostram voluntatem excitati.*

CAPUT VIII.

Qualis est oppositio Medii & extremorum, hoc est, virtutis & vitiorum? *Virtus suis extremis non simpliciter, sed tantum ratione τῆς ὑπεροχῆς, id est, exuperantiæ, opponitur, quatenus nimirum ab uno superatur, alterum verò superat. Nam virtus cum utroq; extremo aliquam similitudinem habet, non tamen eodem modo, sed cum uno majorem, cum altero minorem.*

Utrum major est ἀντίθεσις vel pugna vitiorum inter se, an virtutis cum vitiis? *Maior videtur esse pugna vitiorum duorum inter se, quàm virtutis cum vitiis. Quia longius distat unum ab altero, quàm utrumq; à MEDIO, hoc est, à virtute: ut longius distat prodigalitas ab avaritia, quàm à liberalitate. Sic propius audacia accedit ad fortitudinem, quàm metus.*

Sed quæ est affectio vitiorum erga virtutem? *Vitia non pari ratione virtuti opponun-*

tur, sed unum magis, alterum verò minus: aliquando excessus, aliquando verò defectus.

Vtrum excessus vel defectus virtuti magis adversatur? *Sciendum in omnibus vitiis non esse æqualem rationem, propterea interdũ excessus, interdum defectus, virtuti magis adversatur. Sed quia EXCESSVS plus nocere potest, & minus corrigi quàm Defectus, ergo diligentius Excessum quàm Defectum caveamus: juxta consilium Isocratis, Potius debes eligere Defectum quam Excessum. Et Cicero dicit, Etsi suus cuiq; modus est, tamen magis offendit NIMIVM quàm PARVM.*

CAPUT ULTIMUM.

QVæ est Ratio inveniendi MEDIVM? *Hoc Medium ut facilius à nobis inveniri possit, tria præcipuè sunt observãda. PRIMO, ut ab illo extremo, quod Medio magis adversatur, summà diligẽtià recedamus. DEINDE ad quæ vitia naturà sumus propensiores, ab iis studiosius declinemus, & ad contrarium contendamus. TERTIO: in omnibus actionibus caveamus, ne quid voluptatis gratia suscipiamus.*

LIBER TERTIVS.

Respond. Iohannes Hojerus Hafniensis.

CAPVT I.

QUotuplex est actio? *Triplex voluntaria, violenta, & mixta.*

Quid est voluntaria actio? *Est quæ voluntatem hominis suum principium & causam habet.*

Quid est violenta? *Cujus principium externum tale est, cui agens vel patiens renitendo non potest obsistere: ut si navis ad scopulum vi ventorum alliditur.*

Quid est mixta actio? *Est quæ partim INTRINSECVS à voluntate, partim EXTRINSECVS à vi fieri videtur: ut si quis exorta tempestate bona sua ejecerit, respectu voluntatis, voluntaria actio dicitur, respectu verò tempestatis, violenta.*

Si quis Latroni mille thalerorum promiserit, ut cum vita evadat, qualis illa actio dicenda? *Dicenda est voluntaria, quia etsi terrore coactus hanc promiserit pecuniam, tamen*

men quia ex libera voluntate promißio facta est, voluntaria actio dicenda, Elegisti enim damnum ut vitam redimeres.

Sed ut hoc melius intelligam, rogo definias mihi spontaneum, Invitum, & violentum? *Fiat: spontaneum* τὸ ἑκούσιον, *dicitur cujus principium est in agente, & omnes actionis circumstantias sciente.*

INVITVM, dicitur quod vel vi coacto suscipitur, aut per ignorantiam admittitur. VIOLENTVM, est cujus principium foris est, nihil conferente eo qui agit aut patitur.

Quotuplex est violentum? *Duplex, vel est absolute violentum: vel est mixtum, cum id quod nunquam susciperemus, tamen aliquando vel ob insigne aliquod bonum consequendum, vel majus malum evitandum aggredimur.*

CAPVT II. DE ignorantia.

MEretur ne omnis ignorantia excusationem & veniam? *Non, distinguendum est enim inter* Ignorans agere,

& per ignorantiam agere. Ignorans *agere dicitur is, cui non ipsa ignorantia est causa malæ actionis, sed aliud quoddam quod ignorantiam induxit, ut in Ebriis, Ebrietas.* Per Ignorantiam *verò agere dicitur ille, cui simpliciter ipsa ignorantia fuit causa malæ actionis; & ipse veniam meretur, modò facti sui pœnituerit.*

Quotuplex est ignorantia? *Duplex universalis, quæ aliàs dicitur Ignorantia IVRIS. Et Particularis, quæ dicitur FACTI.*

Quid est ignorantia Iuris? *Cum aliquis finem suæ actionis ignorat. Vel cum quis voluntariè peccat, nolens inquirere ea, quæ necesse est scire, de jure, & facto: ut ij qui nolunt inquirere veram doctrinam de Deo, de persona Christi, de Sacramentis, prædestinatione.*

Meretur ne hæc ignorantia Iuris veniam? *Non, quia omnes homines jus divinum & naturale sciant.*

Quid est ignorantia Facti? *Cum ignoramus singulares quasdam circumstantias, in quibus totius actionis vis præcipuè sita est: quas agens ante actionem non potuit prævidere*

dere aut præcavere. Vel cum quis nesciat ea, quorũ inquisitio non est sui officii propria.

Excusat ne ignorantia facti in Ebriis? *Non, sed graviter reprehendenda est, quia cum Ebrius peccat, fit turbatione cerebri, quæ voluntariè accersita est.*

Actiones, quæ ex affectibus proficiscuntur, dicendæ ne sunt voluntariæ? *Maximè, nam quicquid aliquis ira, odio, amore, vel metu impulsus admittit,* ἑκουσίως *seu voluntariè facere dicitur, quia nullam molestiam seu dolorem afferunt, sed plærunq; delectationem habent.*

Pueri & beluæ agunt ne sponte? *Spontaneum dupliciter accipitur, primo pro actione à principio activo cum perfecta finis cognitione manante, & ita de iis negatur. Deinde pro actione à principio activo cum imperfecta finis cognitione fluente, & sic potest concedi.*

CAPUT III.
de Electione.

QVid est Electio? *Est, ut definit Aristoteles, præmeditata appetitio eorum, quæ*

in nostra potestate sunt, aut quæ per nos fieri possunt.

Est ne προαίρεσις electio, idem quod voluntas? *Non, quia voluntas circa ea sæpe occupatur quæ fieri nequeunt; Electio verò est eorum quæ in nostra sunt potestate. Deniq; voluntas est potentia, Electio verò est actus quidam ipsius voluntatis.*

Est ne Electio idẽ quod ira aut cupiditas? *Non, quia Electio semper conjuncta est cum ratione & consilio. Ira verò & cupiditas non item, quia istis affectibus sæpe exæstuant beluæ.*

Est ne Electio idem quod δόξα opinio? *Minime, quia Electio tantum earum rerum est, quæ in rerum natura existunt. Opinio verò de omnibus rebus esse potest, sive sunt, sive non sunt. Deinde Electio discernitur bonitate & pravitate rerum agendarum: Opinio verò veritate aut falsitate. Denique Electio est rerum certarum, quarum noticia aliquo modo certa nobis est: opinio verò est rerum incertarum, quarum cognitionem nondum firmam habemus.*

CAPUT

CAPVT IIII.
de Deliberatione.

Respond. Olaus Ericius Suecus.

QVid est βούλευσις deliberatio? *Est ut definit Arist. diligens animæ cogitatio de rebus agibilibus.*

An omnia in consultationem cadunt? *Negat Aristoteles, nam ea de quo stolidus aliquis aut insanus consultat, non veniunt in deliberationem, sed tantum ea de quibus mentis compos consultat.*

Dic clarius id? *Ea quæ humanà ratione atq; industrià nec consequi nec effici, nec averti, nec mutari possunt, in deliberationem non veniunt.*

Quæ verò res cadunt in deliberationem? *Tantum humana negotia quæ in vita agenda sunt.*

Quid in deliberatione observandum? *Tria præcipue. I. Vt in rebus gravibus & arduis consultores adhibeamus: nam unus non omnia videt. Deinde in deliberatione, certum nobis proponamus finem, ad quem tanquam metam totam consultationem refe-*

 ramus.

ramus. 3. ut Media consequendi finis eousque pertexantur, donec ad illud perveniatur ultimum, quod sit ἄμεσον & immediatè possit apprehendi, tum ut omnia consultandi media retexantur ordine, donec ultimum finem ac bonum consequamur.

CAPUT V.
de Voluntate.

QVid est voluntas? *est, ut definit Philosophus, Boni vel veri, vel apparentis, cum ratione appetitio.*

Quod est objectum voluntatis? *Pythagorei dixerunt apparens Bonum. Stoici verum Bonum. Peripatetici tàm verum, quàm apparens Bonum ejus objectum affirmarunt.*

Quare Peripatetici ita statuunt? *Quia nemo mentis compos appetit Malum, quatenus est Malum, quod suum subjectum, in quo inhæret, corrumpit.*

Est ne idem Bonum & Malum omnibus? *Minime: Nam quisq; ex suo habitu de Bono & Malo judicat: itaq; viro bono id Bonum & malum est, quod revera tale est,*

quia

quia ipse secundum rectã rationem judicat. Viro verò Malo ex voluptate depravatà judicante, id Bonum & malum est, quod tale revera non est.

CAPVT VI.

De libertate voluntatis.

HAbet ne homo liberam voluntatem in Bono & malo faciendo? *Stoici negant: quia omnia fatali quadam necessitate evenire asseverant. Platonici verò concedunt hominem habere liberam voluntatem in Bonis: Ad malas verò actiones ipsum invitum trahi ajunt.*

Quid respondet Aristoteles ad hanc quæstionem? *Aristoteles affirmat non solùm virtutes, sed etiã vitia in hominis potestate esse.*

Est ne eadem voluntatis libertas Bene & male agendi in omnibus? *Nequaquam, nam in iis, qui sibi habitum bonum vel malum acquisiverunt, res aliter se habet, quia non possunt aliter velle aut agere, quàm secundum eum habitum, quem sibi longa assuefactione, & crebris exercitiis compararunt.*

Quomodo intelligendum illud Platonis. Nemo est sponte malus & improbus?

Plato hoc dicto homini libertatem voluntatis in malis non derogat, sed tantum indicat rectam rationem in malis actionibus invitè quodammodo, & contra naturæ ordinem vitioso appetitui subjici, & ad delinquendum impelli, & sic vera est: Sin verò hoc voluerit: homines contra suam voluntatem peccare, eorumque delicta prorsus esse invita ἀκούσια *: falsa est sententia.*

Quid censes de iis qui culpam in fatum transferunt, ut servus Zenonis, quique se aliter agere posse, negant? *Etsi omnis ex suo habitu agit, sive iste bonus, sive malus fuerit: tamen peccata ejus non possunt dici invita; Nam ut isti habitus voluntariè acquisiti sunt, ita peccata ex iis promanantia etiam voluntaria dicenda.*

De quibus actionibus hactenus disseruisti? *De actionibus civilibus & externis, humano arbitrio subjectis, & ad hanc vitam momentaneam pertinentibus, non verò de spiritualibus, ad æternam vitam pertinentibus, in quibus voluntas nostra cœca & captiva est.*

CAPUT

CAPVT VII. DE Fortitudine.

Respond. Nicolaus Erici Danus.

Hactenus de virtutum causis & effectibus in genere, nunc in specie dicamus.

QVid est fortitudo? *Est ut definit Aristot. mediocritas circa metum & fiduciam: hoc est, est virtus quæ in rebus malis nos animosos reddit.*

Circa quid versatur? *Circa pericula, & maxime circa mortem bellicam, quæ omnium malorum maxime terribilis.*

Cur mors bellica ejus objectum est? *Quia hæc mors omnium honestissima est, quæ pro patriæ defensione, religionis, & libertatis suscipitur.*

Qui sibi violentas manus afferunt, sunt ne fortes nominandi? *Minime, quia non honestatis, aut publicæ utilitatis gratia, sed tantum impatientia mortem sibi consciverunt. Ergo potius Molles dicendi.*

Qui ira aut dolore impulsi pericula adeunt, sunt ne fortes dicendi? *Nequaquam: quia si illi fortes appellandi, qui ira commoti,*

aut

aut alia perturbatione ducti periculis se offerunt: tum Bruta quoq; fortia appellanda sunt, sed hoc absurdum, ergo & illud.

Milites mercenarii, qui exigui stipendii gratia pericula adeunt, sunt ne fortes dicendi? *Nequaquam, quia illi saltem temerè & sine ratione exigui lucri, non verò honestatis causa, periculo se exponunt.*

Licet ne forti mortem metuere? *Maxime, cũ a est vita dignißimus, nam pluribus sua virtute prodesse potest, dum superest.*

Quæ sunt extrema fortitudinis? *Audacia in excessu, & timiditas in defectu.*

Quomodo differunt fortes & audaces? *Fortes cum ratione periculis se offerunt, Audaces verò temerè. Deinde fortes in periculis sunt constantes. Audaces verò inconstantes. Tertio fortes sunt quieti & strenui in periculis. Audaces verò clamosi, minaces, & in ipso periculo animum despondent, & terga vertunt.*

Recita dicta insignia de fortitudine? *Cic. 1. off. fortes & magnanimi habendi sunt, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. Livius. Pro aris focisq; & Deorum tẽplis, & SOLO, in quo nati sumus, dimicandum*

dum. Senec. Pacem cum hominibus habebis, cum vitiis bellum.

CAPVT VIII.
De Temperantia.

QVid eſt temperantia? *Eſt mediocritas circa voluptates & dolores: h. eſt, eſt virtus in cibo potu & aliis voluptatibus mediocritatem ſervans.*

Quod nam eſt ejus objectum? *Voluptas corporis, guſtum & tactum afficiens.*

Nonne voluptates animi poſſunt dici objectum temperantiæ? *Nullo modo, quia propter eas, nemo propriè & per ſe temperans, & intemperans dici poteſt: licet in iis modus ſervandus eſt.*

Quotuplices ſunt voluptates corporis? *Duplices naturales & accidentariæ. Naturales, quæ non ſolùm homini, ſed etiam brutis naturaliter competunt, ut voluptas cibi, potus & veneris.*

Accidentariæ, quæ ex alia quadam affectione, morbo, vel conſuetudine oriuntur.

Quæ

Quæ sunt extrema temperantiæ? ἀκολασία *intemperantia, cum quis sectatur quaslibet voluptates, & inter eas maxime turpes. Et* ἀναισθησία *stupiditas, cum quis omnes voluptates, tam honestas quã inhonestas aspernatur.*

Vtrum intemperans vel timidus magis delinquit? *Intemperans majore reprehensione dignus, quia ipse ultrò intemperanter agit: timidus verò metu periculi, animum turbatum habet, inscius & invitus aliquo modo videtur agere, aliter quam proposuerat.*

Recita insignia dicta de hac virtute? *Cic. de Senect. Tantum cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non ut opprimantur.*

SENECA. Hanc sanam & salubrem formam tenete vitæ, ut corpori tantum indulgeatis, quantum bonæ valetudini sat est.

Idem: optimus est modus cupidorum, non quantum velis, sed quantum debeas, sumendum.

OESOPVS dixit: primum poculum pertinere ad sitim, secundum ad hylaritatem. Tertium ad insaniam.

CAL-

CALLISTHENES *respondit Alexandro Magno offerenti sibi poculum ingens exsorbillandum. Nolo Alexander bibendo committere, ut cras mihi sit opus AEsculapio, hoc est, Medico.*

LIBER IIII.

Respond. Daniel Marchort Iglaviensis Moravus.

CAPUT I.

De Liberalitate.

QVid est liberalitas? *Est virtus, quæ in dandis & accipiendis pecuniis, cæterisque rebus quarum precium nummo æstimari consuevit, mediocritatem servat.*

Quæ sunt objecta Liberalitatis? τὰ χρήματα *pecuniæ, & aliæ res quæ pecunià æstimantur.*

Cur pecuniæ hujus objectum statuuntur? *Quia propter earum rectum usum liberalis solummodo commendatur: propter abusum verò prodigus & avarus culpatur.*

Vtrum in dando potius quàm in accipiendo consistit liberalitas? *Liberalitas magis in dando, quàm in accipiendo versatur.*

Quomodo id probas? *Quia virtutis proprium est magis beneficia in alios conferre, quàm ab aliis accipere.*

Quare exercenda est liberalitas? *Tantummodo honestatis gratia; qui enim ostentationis, favoris, vel gratiæ conciliandæ causà liberalitatem exercet, liberalis non est dicendus.*

Quid considerandum in liberalitate? *Hæ circumstantiæ, Persona, quantitas, qualitas, Tempus, & Locus.*

Quid de Persona tenendum? *Vt Dator hylari animo & sine molestia det, non tamen indifferenter cuivis, sed dignis & quos oportet.*

Quantum dandum? *Pro ratione facultatum, ne liberalitas sit major quàm facultas.*

Quomodo æstimandum beneficiū? *Non ex magnitudine, sed ex animo & facultatibus dantis, & commoditate accipientis.*

Quid

Quid de tempore & loco tenendū?

Tempestivè, & ut Aristoteles loquitur, ubi honestum fuerit, dandum est.

Quæ sunt extrema liberalitatis?

Duo, ἀσωτία prodigalitas in excessu, cum quis accipit parum, & nimium erogat. Et avaritia in defectu, cum quis in dando deficit, & in accipiendo modum excedit, ut turpi lucro dediti, αἰσχροκερδεῖς.

Vter melior prodigus an avarus?

Prodigus avaro melior, quia omnibus prodest: Avarus autem ne sibi ipsi bonus est.

Recita dicta insignia huius virtutis?

Prov. 28. Qui dat Pauperi, non indigebit, & qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. Cic. 2. offic. Non ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit, nec ita reseranda, ut pateat omnibus. Terent. in Adelph. Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.

CAPUT II.

De Magnificentia.

QVid est Magnificentia? *Est virtus quæ mediocritatem in magnis sumtibus rectè faciendis servat.*

Quod nam ejus est obiectum? *Pecunia.*

Quomodo differt à liberalitate? *Liberalitas versatur circa mediocres expensas; Magnificentia circa parvas.*

Potest ne pauper dici liberalis? *Non potest, quia requiritur ut Magnificus non solum opibus rectè acquisitis abundet, sed etiam genere, virtute, dignitate, & authoritate aliis antecellat.*

Quid magnificus maximè considerare debet? *Ne magnos sumtus in rebus parvi momenti faciat, sed in necessariis rebus, publicis & privatis, tamen suarum facultatum habita ratione. Deinde non ostentationis, sed honestatis gratia sumtus faciat.*

Quæ sunt ejus extrema? *Immanis profusio in excessu, qualis Cleopatræ fuit. Et Sordida*

dida parsimonia in defectu, qualis Midæ Regis fuit.

Recita dicta insignia hujus virtutis? *Cic. 1. off. Atq; etiam illæ impensæ meliores sunt, muri, navalia, portus, aquarum ductus, omniq; quæ ad usum Reipub. pertinent. Valer. Max. 5. lib. æque virtutis est, & bona patriæ auxisse, & ejus mala in se transferre voluisse.*

CAPUT. III.
De Magnanimitate.

Respond. Conradus Schattenbergius Slesvicensis.

QVid est Magnanimitas? *Est virtus quæ mediocritatem servat in magnis & debitis honoribus moderatè vel expetendis vel contemnendis.*

Quæ sunt obiecta Magnanimitatis? *In genere versatur circa ea, quæ in omnibus actionibus magna videntur. In specie circa Magnos honores.*

Quare honor est obiectum magnanimitatis? *Quia honor Soli Deo debetur, & iis personis, quæ inter homines Dei vi-*

tes gerunt, ut sunt Parentes, Magistratus, Praeceptores.

Quis rectè potest dici magnanimus? *Qui animum appetendi magnos honores habet, cùm talibus se dignum judicet.*

Quae sunt eius extrema? *Superbia in excessu, quà majores honores nobis arrogamus, quàm digni sumus. Et in DEFECTU PUSILLANIMITAS, quà honoribus meritis nos indignos judicamus.*

Recita insignia dicta huius virtutis? *Proverb. 29. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria.*

Senec. IN SECUNDIS nemo confidat, in adversis nemo deficiat, alternae sunt vices rerum. Curtius lib. 8. Si homo es, id quod es, semper te esse cogita. Philippus Macedonum Rex Puerum aluit, qui singulis diebus ter ei occineret, ut hominem se esse recordaretur, ne prospero fortunae afflatu elatus, altius quàm par est, se extolleret.

CAPUT IIII.

De Modestia.

QVid est modestia? *Est virtus quæ mediocritatem servat in parvis honoribus nobis debitis expetendis.*

Quomodo differt á magnanimitate? *Vt magnanimitas versatur circa magnos honores: ita Modestia circa mediocres.*

Quæ sunt eius extrema? φιλοτιμία *ambitio in excessu, quà honores parvos præter meritum expetimus. Et* ἀφιλοτιμία *honoris contemtus, quà honores nostrà virtute & industrià meritos, præter rationem aspernamur.*

Quis rectè potest dici ambitiosus? *qui nimium gloriæ cupidus est, & in iis rebus gloriam sectatur, ubi nullam promeruit, uti thrasones faciunt.*

Quis rectè potest dici ἀφιλότιμος? *qui omnem debitum honorem rejicit; quod fit partim superbià, partim socordià, quia nulli suis laboribus inservire velint, Sed talentum sibi à Deo datum, & concreditum terræ committunt.*

Peccat ergo is qui honoris titulum contemnit? *Maximè. Primò in seipsum, quia se iis honoribus spoliat, quibus propter virtutem dignus est. Deinde peccat in alios, quia dona illa, quibus à Deo ornatus est, & quib. aliis prodesse potest, aspernari videtur.*

Licet ergò petere honorem? *Maximè, modo omnis ambitio absit, & solius Reipub. causa fit. Nam virtus secundum Ciceronem, nullam aliam mercedem laborum & periculorum desiderat, præter laudis & gloriæ.*

Contra Christus Matth. 23. v. 8. & 10. dicit Ne vocemini Rabbi, & ne vocemini Doctores. *Ergo illi honoris tituli non sunt petendi. R. Christus eo in loco nihil agit de iis honorum gradibus, qui solent in Academiis honestis & eruditis viris propter virtutem & eruditionem conferri, quia ipse alibi jubet ut honorem tribuamus iis, qui honore digni sunt. Sed damnat saltem vanam Pharisæorum & scribarum arrogantiam, quà ab omnibus honorari, & Doctores atq; Magistri sacrarum literarum salutari ambierunt.*

CAPVT V.
De Mansuetudine.

Respond. Iohannes Michaelius junior Danus.

QVid est mansuetudo? *Est virtus quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo.*

Quodnam est eius obiectum? *Ira, ejusq; iræ materiæ ut offensiones, damna, injuriæ.*

Quis rectè potest dici mansuetus? *Qui affectus suos moderari novit, ne quid in ira contra virtutem peccet.*

Licet ergo irasci? *Maximè, sed propter justas & magnas res, Deum, Religionē, & honorem nostrum concernentes, non verò propter leves res.*

Quando quis in ira delinquit? *Primò cùm quis amicis suis aut bonis viris irascitur, siquidem improbis petulanter peccantibus tantùm irascendum. Deinde cum quis importunè irascitur, nempè tempore lætitiæ, aut in consultationibus, aut in delictis*

puniendis. Tertiò, cùm quis iram diu alit, ex quà multa mala causari possunt.

Quid colligendũ ex his, qui citò irascuntur? *Qui citò offendũtur, homines morosi, biliosi, & stolidi sunt, qui seipsos regere nequeant, nec inter jocos, & serios sermones, honestatem, & turpitudinem discernere possunt: Sed puerile suum ingenium ostendunt, idcirco publicis negotiis inepti judicantur.*

Quæ sunt ejus extrema? ἀοργησία, *iræ vacuitas, seu lentitudo in defectu, quà ad justas causas ne quidem irà commovemur. Et* ὀργιλότης *iracundia in excessu, quà præter modum absq; justis causis iræ indulgemus. Hujus tres species sunt* ἀκροχολία *excandescentia, quando subitò quis irascitur:* πικρότης *quandò tardius. Et* βαρυθυμία, *quando sine ultione placari quis nequit.*

Recita insignia dicta de Mansuetudine? *Proverb. 16. In hilaritate vultus, Regis vita, & clementia ejus quasi imber serotinus.*

Seneca Maximum iræ remedium est mora. Idem, Non minus principi multa supplicia turpia sunt, quàm Medico multa funera.

Cic. Nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius, placabilitate & clementia.

CAPVT VI.

De Comitate.

QVid est Comitas? *Est virtus in sermonibus quotidianis eam servans mediocritatem, ut neminem offendat, sed eos honestè oblectet, cum quibus conversetur.*

Quod est eius obiectum? *Joci liberales, & eruditi.*

Quid in quotidiana conversatione tenendum? *Vt omnem fugiamus morositatem, & eos, cum quibus conversamur, honestis jocis oblectemus.*

Licet ergò jocari? *Maximè, quia joci & sales animum & cor hominum suaviter recreant, & ad lætitiam excitant. Proverb. 17. animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus autē tristis, ossa exsiccat. Syra. 30 Jucunditas cordis est vita hominis.*

Licet cum omnibus indifferenter jocari? *Nullo modo, non enim nimis audax sis in jocando cum præstantiorib. te, quia imprudenten-*

prudentiam, & scurrilitatem arguit; ut Moriones & scurræ cum Principibus & nobilibus faciunt.

Quæ sunt extrema comitatis? ἀρεσκεία *assentatio in excessu, quando quis omnibus dictis & factis placere studet. Et* δυσκολία *Morositas in defectu, quando quis omnibus molestè contradicit.*

Recita insigniora dicta comitatis? *Proverb. 15. Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi dejicitur spiritus.*

Cic. 1. off. Ludo autem & joco uti illis quidem licet, sed sicut somno, & quietibus cæteris, tum cùm gravibus, seriisq; rebus satisfecerimus.

Horat.—Sine amore, jocisq;, nihil est jucundum.

CAPVT VII.
De Veritate.

Respond. Cannutus Christianus. Dan.

QVid est veritas? *Est virtus debitam servans constantiam in sermonibus & dictis.*

Circa

Circa quid versatur? *Circa ipsum verum.*

Qualis debet verax esse? *Bonus & justus, hoc est: qui ex veritatis amore, non verò sui commodi gratia veritatem perhibeat.*

Quæ sunt extrema veritatis? *unum in excessu, & dicitur* ἀλαζονεία *arrogantia: qua nobis majora dona quàm habemus, tribuimus. Alterum in defectu* εἰρωνεία *dissimulatio qua ea dona quibus ornati sumus, vel omninò negamus, vel verbis extenuamus.*

Licet ne mentiri? *In mendace spectanda mentis intentio, si enim illa ad perniciem alterius fuerit, simpliciter prohibetur: Si verò commoditati vitæ inservire possit, licet mentiri, certis tamen observatis circumstantiis.*

Recita insigniora dicta veritatis? *Proverb. 12. Labium veritatis firmum erit in perpetuum. Melius est pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione beneficium. SENECA. Veritas in omnem partem semper sui eadem est. Eurip. Simplex veritatis oratio.*

CAPUT

CAPUT VIII.

De Verecundia.

QVid est verecundia? *est metus infamiæ & dedecoris.*

Estne verecundia virtus? *Non est, sed affectus quidam.*

Quomodo hoc Probas? *Primò à definitione, Nullus metus est virtus, sed verecundia est metus, ergo. Deinde ab ætatibus, quia virtus omni ætati convenit, juvenibus & senibus: Sed verecundia solis juvenibus competit. Tertiò à contrario. Quia virtus solum bonis convenit, verecundia verò in malos cadit.*

Quare verecundia solis iuvenibus convenit? *Quia illa juvenes & adolescentes à vitiis retrahit, nativamq; ingenii bonitatem arguit.*

Quare non competit senibus? *Quia Senes & adulti nihil turpe admittere debent, cujus eos pudeat: Pudor enim propter admissam aliquam turpitudinem oritur.*

Quæ sunt eius extrema? *Vnum in excessu, stupor, quo etiam pudet nos eorum,*

quæ honesta & laudabilia sunt. Alterum in defectu, Impudentia, quâ nullam infamiam metuimus in peccatis nefandis perpetrandis.

Recita insigniora dicta verecundiæ? *Seneca. Nutriendus est pudor, qui quamdiu in animo durârit, aliquis erit bonæ spei locus. Herodot. Mulier cum veste exuit pudorem.*

Musonius: Vultus & incessus pudore & prudentiâ insignitus sit. Xenophon. Impudentia præcipua dux est ad omnia scelera.

LIBER V.

Respond. Michael Cronuelius Danus.

QVid est justicia? *Est, ut definit Aristoteles, habitus quo homines Idonei efficiuntur ad agendũ ea, quæ justa sunt, & agunt eadem, & volunt.*

Quomodo definit injusticiam? *Est habitus per quem homines injuriam aliis faciunt, & injusta agunt & volunt.*

Quotuplex est justicia? *Duplex. Universalis & Particularis.*

Quid

Quid est universalis iusticia? *Est virtus, quà obedientiam præstamus omnibus legibus in societate, quæ honestis legibus regitur.*

Quid est iusticia particularis? *Est virtus quæ tribuit unicuiq; suum.*

Vtra iusticia præstantior? *Universalis præstat particulari, quia est virtus perfecta, illa enim omnes virtutes morales in se continet, earum verum demonstrat usum, quomodo publicè & privatim exercendæ sunt.*

Quod est obiectum iusticiæ? *Universalis versatur circa actiones omnium legum, & virtutum. Particularis circa distributionem externorum bonorum & malorum.*

CAPVT II.

QVomodo dividitur iusticia Particularis? *In distributivam & commutativam.*

Quid est distributiva? *est virtus quâ in præmiis & pœnis pro merito cuiq; suum tribuitur.*

Quid est commutativa? *est virtus quæ in contractibus servat æqualitatem, ut quisq; suum consequatur.*

Quotuplices sunt genera contractuum? *Duo. Alii sunt voluntarii inter scientes & volentes. Alii Inviti, qui nobis insciis fiunt.*

Qualis mediocritas est in justicia? *In justicia est mediocritas secundum æqualitatem proportionalem.*

CAPUT. III.

QVumodo æqualitas in hac iusticia observari potest? *Si proportio RERVM & Personarum observetur.*

Quæ Proportio convenit iusticiæ distributivæ? *Geometrica, quia in justa distributione Dignitatem Personarum, inter quas aliquid distribuendum est, & precium rerum, quæ sunt distribuendæ, spectare oportet, ut æqualia æqualibus tribuantur.*

Vnde iniusta distributio deprehenditur? *Ex comparatione te minorum, hoc est, personarum & rerum.*

Quæ proportio convenit justiciæ commutativæ? *Arithmetica; Quia si inter commutantes non fiat æqualis compensatio, facile altera pars ad inopiam redigitur, & sic commercia omnia tollantur.*

CAPUT IIII.
De lege Talionis.

QVid est lex talionis? *Cum quis id vicißim patitur, quod alteri fecerit.*

Est ne hæc lex simpliciter iusta? *Non est, ut volebant Pythagorei, quia nec in JVSTICIA distributiva, nec commutativa locum habere potest.*

Quare non habet locum in iusticia distributiva? *Nam in ea non semper æqualis retributio fieri potest, propterea quod in ea habendus est respectus personarum & circumstantiarum aliarum.*

Quare nec in justicia commutativa? *Quia licet ea æqualem rerum permutationem requirit, tamen non eadem pro ijsdem, sed diversæ res inter se permutantur.*

Est

Est ergo Talio à justicia excludenda? *Nullo modo, nam eà exclusa, non tantum JUSTICIA, sed etiam civilis societas periclitetur; Quia Talio nihil aliud est, quàm bonorum & malorum acceptorum retributio, quā in civili societate servare necesse est.*

CAPUT. V.

QVomodo æqualitas rerum & personarū potest inveniri? *Ex comparatione personarum & rerum inter se, ut videamus quæ personæ sunt digniores & præstantiores, quæque res magis necessariæ. Sic in bona Republ. doctus vir præferatur indocto.*

Quomodo in emtione & venditione æqualitas fiat? *Beneficio nomismatis: idcirco enim nummi inventi sunt, ut omnia commodissimè adæquentur.*

Quæ sunt extrema justiciæ? *Plus & Minus: & sub vocabulo injusticiæ comprehenduntur.*

CAPUT VI.
De jure Civili.

Respond. Conradus Schattenbergius Holsatus.

QVid est jus civile? *Est communio & societas vitæ inter homines liberos, & æquales vel proportione, vel numero, instituta, ut habeant sufficientem vitæ rerum copiam.*

Inter quos maximè valet hoc jus? *Inter homines liberos & æquales: quia hi soli se mutuò injuria afficere possunt.*

CAPUT VII.

QVotuplex est jus Civile? *Duplex. Naturale & Legitimum. Naturale est, quod omnibus hominibus ex natura inest; Sub hoc jure, jus gentium potest comprehendi.*

Est ne jus Naturale mutabile? *Quæ in jure naturali homines concernunt, interdum mutantur, quæ verò Deum, simpliciter immuta-*

immutabilia sunt. *JUS verò Legitimum mutabile est, propter diversas Rerumpublic. formas, ad quarum commoditatem leges applicandæ sunt.*

Quid est ius Legitimum vel Positivum? *Quod hominum decreto & autoritate sancitum, & certis legibus comprehensum est.*

CAPUT VIII.
De Injusto.

QVis rectè dicitur iniustus? *Qui ex proposito alteri injuriam facit.*

Quot modis fit injuria? *Tribus modis. 1. Quando quis peccat contra eum imprudenter de quo nihil tale cogitârat. 2. Quando quis inconsulto aliquid facit. 3. Quãdo quis & consultò & cogitatò facit injuriã.*

Fit volenti iniuria? *Minimè, Nam injuriam facere est voluntarium, injuriam idcircò pati est involuntarium: Nemo enim volens affligitur, qui autem injuriam patitur, affligitur: Ergo.*

Qui amoris aut libidinis causa bona sua dilapidant patiuntur ne volentes injuriam?

Nequaquam, damnum quidem sibi ipsis inferunt, nullam tamẽ injuriam patiuntur, quia non plenà voluntate, sed affectibus cæcis rapti hæc faciunt.

Poteſt ne juſtus injuriam facere ? *Non, quia non eſt injuſticiæ habitu præditus, à quo ſolo omnis injuria proficiſcitur.*

An qui diſtribuit, vel qui plus accipit, eſt injuſtus dicendus? *Qui iniquè diſtribuit potius eſt injuſtus dicendus, quã is qui accipit.*

CAPVT IX.
De æquitate.

QVid eſt æquitas ? *Eſt, ut definit Ariſtoteles, correctio legis eà in parte, quà lex deficit propter ſuam generalitatem.*

Eſt ne æquitas eadem cum juſticia ? *Non omnino, æquitatem ſeu æquum bonum ſolemus laudare, econtrà verò, ſi in ſententiis decernendis ſummum IVS ſervatur, vituperamus.*

Quid eſt ſummũ jus ? *Eſt ſevera legum exequutio ſine mitigatione, etiam cum propter circumſtantiam aliquam probabilis erat mitigiatio, ut cum judex furem pauperem*

alioquin

alioquin non sceleratum, ægestate impulsum, & pauca furatum afficit capitali supplicio.

CAPVT X.

QVi sibi ipsis mortem consciscunt faciunt ne sibi injuriam? *Illi non solùm sibi sed etiam Patriæ injuriam faciunt, spoliantes eam cive uno. Ergo etiam Respublica constituit pœnam in eos, ut aut à carnifice cadavera eorum crementur, aut in sepulta relinquantur.*

LIBER VI.

Respond. Johannes Hojerus Hafniensis.

CAPVT I.

De virtutibus intellectivis.

QVæ dicuntur virtutes intellectivæ? *Quæ ab intellectu mentis proficiscuntur, & numerantur quinq;, Scientia, Sapientia, Intelligentia, Ars, & Prudentia.*

Quomodo dividuntur? *Aliæ versantur circa honestam rerum inquisitionem, ut Intellectus, Scientia, Ars. Aliæ circa omnia*

negocia honestè expedienda ut sapientia & prudentia.

Quod est harum subjectum? *Animus rationalis, cujus duæ præsertim partes numerantur,* ἐπιστημονικὴ, *aliàs* θεωρητικὴ *dicta, quia in solà contemplatione & rerum cognitione acquiescit: Et* λογιστικὴ *quæ aliàs* πρακτικὴ *vocatur, quæ in rerum agendarum consideratione versatur.*

CAPVT II.

QVot sunt Principia cognitionis & actionis? *Tria: Ratio, Sensus, & appetitus, priora duo veritati inserviunt, posterius actioni.*

Nonne ratio & sensus æquè veritati inserviunt? *Nequaquam, Nam sensus tantùm circa singularia, externa, & accidentia occupati sunt, Mens verò seu Ratio universalia considerat.*

CAPUT III.

De Scientia.

QVid est scientia? *Est, ut definit Arist. habitus mentis quo aliquid demonstrare possumus ex necessariis propositionibus.*

Quæ

Quæ sunt necessariæ Propositiones? *Arist. lib. 1. Post. analyt. dicit eas necessarias esse, quæ sunt veræ, primæ, immediatæ, priores, notiores, & causæ conclusionis: hæ enim veram scientiam efficiunt, si verò tales non fuerint, scientiam per accidens tantùm faciunt.*

Quarum rerum igitur est scientia? *Rerum immutabilium, quales sunt æternæ, de quibus semper idem verè homines affirmare possunt: Non verò contingentium, quæ semper eodem modo se non habent.*

Quomodo scientia acqviritur? *Solà demonstratione, quia scientia tantum est vniuersalium. Non verò inductione, quæ ex singularibus constat.*

CAPUT IV.
De Arte.

QVid est Ars? *Est, ut definit Aristotel. Habitus cum recta ratione aliquid faciens.*

Circa quid versatur Ars? *Circa res contingẽtes, quæ mutari possunt, & aliter*

se habere, vnde cum fortunà magnam cognationem habere dicitur, à qua vel juvatur vel impeditur.

Quomodo differunt scientia & ars? *Scientia tantum est rerum necessariarũ & æternarum. Ars verò contingentium. Alij tamen Philosophi indifferenter vsi sunt vocabulis artis & scientiæ, vt videre est apud Cicer. in quæst. Academ. vbi scientiam definit.*

CAPVT. V.
De intelligentia.

Quid est intelligentia? *Est habitus mentis quo principia scientiarũ cognoscimus.*

Circa quid versatur intelligentia? *Circa principia scientiarum & artium.*

Quid sunt illa principia? *Sunt noticiæ naturales, ex quibus rerum omnium demonstrationes extruuntur.*

CAPVT VI. DE sapientia.

Respond. Olaus Ericius Suecus.

QVid est ſapientia? *Eſt, ut definit Ariſt, intelligentia & ſcientia rerum præſtantiſſimarum.*

Circa quid verſatur? *Circa res omnes quæ ſub hominis cognitionem cadere poſſunt.*

Quis verè poteſt dici ſapiens? *Qui res univerſas ita contemplatur, ut omnium rationes reddere poſſit.*

Quomodo differunt ſapientia & prudentia? *Duobus modis differunt. Subiecto & obiecto. Subiectum ſapientiæ, eſt animi rationalis pars, quæ dicitur* ἐπιστημονικὴ. *Prudentiæ verò eſt* λογιστικὴ. *Deinde. ſapientia verſatur circa contemplationem & cognitionem rerum divinarum, neceſſariarum, & vtilium. Prudentia verò circa rerum humanarum, ſingularium, & contingentium deliberationem. Hinc patet ſapientiam prudentiæ præſtare.*

CAPVT.

CAPVT VII.
De Prudentia.

QVid est Prudentia? *Est, ut definit Aristoteles, Habitus verus cum ratione agens ea, quæ homini bona aut mala sunt.*

Qui rectè dicuntur prudentes? *Qui norunt bene de ijs rebus consultare, quæ ad honestam vivendi rationem pertinent.*

Circa quid versatur? *Circa* τὰ πρακτικά *h.e. circa ea quæ homini ad bene agendum et viuendum necessaria sunt.*

Quotuplex est prudentia? *Duplex: Privata, quà unusquisq; sibi suisq; rebus consulit. Et Communis, quà aliquis alijs etiam de rebus utilibus prospicit. Et illa duplex est,* οἰκονομική *facultas regendi familiam. Et* πολιτική *facultas administrandi Rempub.*

Quotuplex est Civilis prudentia? *Duplex* νομοθετική, *facultas rectè ferendi & exponendi leges. Et* πρακτική *facultas Reipub. negotia expediundi.*

Quomodo acquiritur prudentia? *Experientià & longà observatione singularium*

gularium

gularium, & aßiduà rerum publicarum & privatarum tractatione.

Quomodo differt à scientia? *Scientia versatur circa universalia: Prudentia circa singularia.*

CAPVT VIII.

Estne Ciuilis scientia & prudentia idem habitus? *Minimè. Nam inter se tribus modis differunt. Subiecto, obiecto, & fine. Subiectum civilis scientiæ est* volun-tas. *Prudentiæ est* intellectus. *2. Obiectum Ethices est Bonum, Prudentiæ est verum. 3. Finis Ethices est definire virtutes. Prudentiæ est circumstantias præscribere.*

Quot numerãtur Prudentiæ Ministræ? *Tres,* ἐυβουλία, σύνεσις & γνώμη.

Quid est ἐυβουλία? *Est quædam consilii rectitudo, quà bonum nobis propositum commodis honestisq́; viis consequimur: Eaq́; est vel absolutè bona, quæ ad ipsam felicitatem: vel particulariter bona, quæ ad certum bonorum genus consequendum pertinet.*

Quid

Quid est σύνεσις? *Est habitus quidam ex vera opinione iudicandi de ijs rebus, quæ à prudentibus viris constitutæ sunt.*

Quid est γνώμη? *Est verum ac rectum iudicium viri æqui & boni, de dictis & factis hominum.*

CAPUT IX.
de Solertia.

QVid est solertia? *est naturalis quædam vis excogitandi & investigandi ea, quæ ad propositum nostrũ consequendum faciunt.*

Quotuplex est solertia? *Duplex bona, quæ bona Media ad finem consequendum excogitat. Et mala: quæ mala media pro fine obtinendo venatur.*

CAPVT X.

QVid præterea de prudentia obseruandum? *Hoc præsertim, quod nullæ virtutes possunt prudentia carere, sicuti nec prudentia VIRTVTE: Ergo vt omnes artes communi quodam vinculo inter se continentur, ita quoq; VIRTVTES, suavißima quadam concordiâ, & quasi concentu quodam Musico consentiant.*

LIBER.

LIBER VII. Ethicorum,

Respond. Michael C. Cronuelius.

CAPVT I.

QVid est virtus Heroica? *Est habitus animi non humanâ industriâ acquisitus, sed à Deo tributus, ad tales actiones præstandas, quæ vires humanas superant: Ita appellatur, quia eo præditi, olim pro semideis habiti sunt.*

Quod vitium cum hac virtute pugnat? *feritas θηριότης, quo vitio homo omni humanitate deposita, ferarum mores sequitur: ut sanguinem humanum haurire, crudis carnibus vesci.*

In quibus virtutibus deprehenditur feritas? *In continentia.*

CAPVT II. DE Continentia.

QVid est continentia? *Est virtus per quã pravæ cupiditates ratione reguntur.*

Quid

Quid est Incontinentia? *Est vitium, quo contra rationem à prauis affectibus & cupiditatibus inviti ad peccandum pertrahimur.*

Circa quid versatur incontinentia? *Circa voluptates corporis.*

Versatur ne temperantia & intemperantia circa idem obiectũ? *Ita, sed diuersimodè, Nã intẽperans ex proposito voluptatib. indulget; Incontinens verò præter intentionem animi sui, victus voluptatibus, eas sequitur.*

Quid est patientia? *est virtus, quà honestatis & utilitatis causa, res arduas & difficiles sponte diu perferimus.*

Quid est Mollities? *Est vitium, quo nullos labores aut dolores ne minimos quidem, honestatis gratia perferre volumus.*

CAPVT. III.

Quotuplex est voluptas? *Duplex: Naturalis, & non naturalis, sunt & intermedia.*

Quotuplices sunt naturales voluptates? *Duplices, quædam omni animantium generi jucundæ sunt, ut voluptates ex cibo, potu*

& venere. Quædam verò aliquibus, vel hominibus, vel animantibus pro diversitate naturæ, & temperamenti iucundæ sunt.

Quæ est varietas voluptatum naturaliũ? *Aliæ vocantur Beluinæ, quæ Beluis magis, quàm hominibus competunt, aliæ morbosæ, quæ ex morbo contrahuntur, ut mulieres grauidæ delectantur pice, carbonibus, & alijs rebus.*

Quomodo differunt tẽperans & continens? *Temperans cupiditates habet paucas, easq́; rectæ rationi consentaneas. Continens verò cupiditatibus flagrat improbis, quas rectà ratione coercet.*

Potest aliquis dici incontinens secundum omnes voluptates? *Nequaquam, nemo enim propter solam cupiditatem, sed propter nimiam voluptatum cupiditatem dicitur incontinens. Deinde, propter voluptates non necessarias, & non naturales nemo propriè dicitur incontinens, sed secundum quid, eius nempe rei respectu, quam immoderatè expetit.*

CAPVT IIII.

VTrum incontinentia iræ, eſt pejor cupiditatis?

Cupiditatis incontinentia pejor eſt iræ: Nam à voluntate proficiſcitur: ira verò ex naturæ vitio, ut apparet in bilioſis.

Vtrum feritas eſt majus malum quàm vitium morale?

Etſi feritas eſt deteſtabilis, tamen vitium Morale eſt majus malum, quia plus nocumenti inferre poteſt, quàm illa.

CAPUT V.

QVomodo differunt temperantia, intemperantia, continentia, incontinentia, tolerantia & mollities? *Temperantia & intemperantia sunt habitus longo usu acquisiti. Continentia verò & incontinentia, item tolerantia & mollities sunt saltem imperfecti habitus.*

Quomodo aliàs differunt? *Forma agendi, Nam temperans & intemperans consultò agunt. Continens verò & incontinens ex affectu. Denique objecto, quia intemperantia non solum circa voluptates, sed etiam circa dolores versatur. Incontinentia verò solum circa voluptates.*

Quot sunt species incontinentiæ? *Duæ, una dicitur præcipitantia. Altera infirmitas.*

Quotuplex est mollities? *Duplex. Voluntaria, quæ nostrà culpà contracta est. Et involuntaria, quæ à natura orta est.*

Vter deterior intemperans an incontinens? *Intemperans longè deterior est incontinente, quia ipse datà operà peccat, incontinens verò præter animi sui propositum.*

CAPUT VI.

Respond. Daniel Marchort Iglaviensis.

QVomodo differunt continēs & pertinax? *Continens patitur se melioribus rationibus à sua sententia abduci. Pertinax verò in sua sententia firmiter persistit, nec patitur se ullis rationibus ab ea dimoveri, græcis vocatur* ἰσχυρογνώμων.

Quotuplices sunt pertinaces? *Triplices. Quidam dicuntur* ἰδιογνώμονες, *qui suas opiniones pertinaciter tueri laborant. Quidam* ἀμαθεῖς *indocti, qui opiniones suas deponere nolunt, licet eas nesciunt defendere. Quidam* ἄγροικοι, *rudes, agrestes.*

CAPUT VII.

POtest ne incontinens dici prudens? *Nullo modò, quia incontinens sponte malè agit, indulgendo malis cupiditatibus. Vir prudens nunquam sponte peccat. Deinde, quia omnis prudens est vir bonus. Incontinens verò non potest dici vir bonus.*

Potest ne incontinens dici improbus? *Minimè, quia non consultò, sed tantum ex quadam animi perturbatione peccat.*

CAPVT VIII.

QVid de voluptate iudicas? *Voluptas quædam potest inter bona numerari, quia cum Bono cognationem habet, sed non potest dici SVMMVM BONVM, quia summum bonum est ultimus finis hominis. Voluptas verò non est finis hominis.*

Quare plæræque censentur malæ? *Quia turpes sunt, & non solum valetudinem offendunt, sed etiam famam lædunt, & facultates exhauriunt.*

Quomodo definitur voluptas ab Aristotele? *Est operatio non impedita ab habitu promanans, qui est secundum naturam.*

Potest ne ex hac definitione aliqua voluptas dici Bonum? *Maximè. Quia cum voluptas dolori, qui omnium consensu malum est, & propterea fugiendum, opponitur, sequitur Bonum dici posse. Deinde si nulla voluptas esset Bona, tum neq; voluptas quam vir bonus ex suis virtutum actionibus percipit erit bona.*

CAPUT IX.

VOluptates corporis possunt ne bonæ dici? *Possunt, sed non simpliciter bonæ, sed quatenus ad corporis sustentationem & sobolis propagationem faciunt, & in iis modus servatur.*

Quomodo probas voluptates animi esse perfectiores voluptatibus corporis? 1. *Quia subjectum habent præstantius, animum nempè hominis. Deinde, quia ex iis rebus, quæ naturâ suâ jucundæ sunt percipiuntur: corporis voluptates ex rebus quæ per accidens jucundæ sunt.*

Tantum de septimo libro.

LIBER

LIBER VIII.

Respond. Conradus Schattenbergius Holsatus.

CAPVT I.

QVid tractat Aristoteles in hoc libro? *Ipse tantum de Amicitia agit.*

Cur de amicitia agit? *Quia illa non solum ad benè beatèque vivendum confert, sed in omni fortunà cuivis est necessaria homini, adolescentibus, adultis, & senibus, divitibus, & pauperibus. Civitatibus etiam valde necessaria est, quia per eam constituuntur, conservantur, & consistunt. Vbi enim amicitia est, ibi nullus locus injuriarum.*

Quid est amicitia? *Est, ut definit Aristoteles, benevolentia non latens, in mutuà affectione consistens. Vel est mutuus quidam amor sive benevolentia, quæ vel virtutis vel voluptatis, vel commodi causà suscipitur, mutuisq́; declaratur officiis.*

Circa quid versatur? *Circa* φιλητὸν *amabile, hoc est: omne id quod amore dignum est.*

Vnde eſt amicitia? *Non eſt ab indigentia, aliàs pauperes amiciſſimi eſſent: ſed eſt à natura, quod videre liceat in brutis, quæ prolem ſuam miro amore complectuntur: ſimiliter ex* ϛόργαις φυσικαῖς *in hominibus.*

CAPVT II.

QVotuplex eſt amicitia? *Duplex. Vera, & ſimulata. Vera, eſt quæ tantum virtutis cauſa expetitur. Et vocatur honeſta, ex objecto.*

Qualis eſt illa amicitia? *Perfecta eſt, quia nunquam diſſoluitur niſi per mortem, & tantum illa inter Bonos locum habere poteſt, ergo etiam rara amicitia dicitur.*

Quid eſt ſimulata? *Quæ voluptatis aut utilitatis gratia expetitur.*

Qualis eſt illa amicitia? *Imperfecta, & inſtabilis, quia facilè ob leviſſimas cauſas, ceſſante nimirum voluptate, & utilitate, quæ ex ea proveniebant, dirimitur: Et hæc amicitia ex objectis ſuis, in SENIBVS dicitur VTILIS. In IVVENIBVS IVCVNDA amicitia.*

Quid ad veram amicitiam requiritur? *Convictus & conversatio, quia sine conversatione amicitia demonstrari nequit. Deinde qui parum conversantur, eorum amicitia & conjunctio facile discinditur.*

CAPUT III.

POssunt absentes se mutuo amare? *Possunt, sed eorum amor rectius benevolentia quàm amicitia dicenda est, intervalla locorum, etsi amicitiā non penitus tollunt, tamen Labefactant.*

Sunt ne Senes apti ad amicitiam colendam? *Philosophus negat, quia Morosi & avari sunt, quibus vitiis ad jucundam conversationem inepti redduntur.*

Potest aliquis cum pluribus colere amicitiam? *Discernendum inter veram & perfectam amicitiam, quæ tantummodo inter duos esse potest, qui se mutuò amant propter virtutem. Et inter amicitiam, jucundam & utilem, quæ potest habere plures amicos.*

Quæ est ratio? *Quia in vera amicitia, alter alteri vehementer placere studebit*

unus autem pluribus placere nequit, imò qui studet omnibus placere, is id consequitur, ut nemini placeat: vt dicitur: Qui omnibus est amicus, is nulli est amicus.

CAPVT IIII.

Quomodo appellatur amicitia ab Aristotele inter pares? *Amicitia* ἐν ἰσότητι *in æqualitate, quæ est inter amicos, qui sunt dignitate, ætate, & vitæ conditionibus æquales.*

Quomodo vocatur amicitia inter Regem & subditos: Dominum & seruos, parentes & liberos? *Amicitia* ἐν ὑπεροχῇ *in excellentia. Quia est inter eos, quorum alter dignitate, ætate, & vitæ conditione alterum excellit.*

CAPVT V.

QVid præterea in amicitia notandum? *Amor duplex in amicitia considerandus, Actiuus, quo alios amamus, & passiuus, quo ab altero amamur.*

Vtrum præſtat amari quàm honorari? *Melius eſt amari quàm honorari, quia amor propter ſe expetitur, honor verò propter aliud. Amor enim eſt internum virtutis initium. Honor eſt externum bonæ opinionis ſignum.*

Vtrum amicitia conſiſtit potius in amare quàm in amari? *Amicitia magis conſiſtit in amare, quàm in amari, quod exemplo matrum probatur, quæ inſigni amore ſuos infantes complectuntur, à quibus viciſſitudinem amoris, propter rationis defectum non poſtulant.*

Poteſtne amicitia dici ſocietas? *Poteſt, propter cognationem illam, quæ eſt inter amicitiam & iuſticiam: amicitia n: pars iuſticiæ eſt, quæ cum tantum ad eos pertinet, qui ſocietate aliqua ſunt conjuncti, ſequitur amicitiam eſſe ſocietatem.*

CAPVT. VI.

Reſpond. Nicolaus Ericius.

QVot ſunt ſpecies ſocietatis ciuilis bonæ? *Tres: βασιλεία regia gubernatio,*

natio, ubi imperium est penes unum, qui ex legibus regat. ἀριστοκρατία *h. e. Optimatum potentia, ubi regunt illi, qui cæteris prudentià, iusticià & alijs virtutibus antecellunt. Et* τιμοκρατία *Censualis potestas, h. e. ubi regunt ditiores.*

Quot sunt species Reipub. malæ? *Similiter Tres. Tyrannis, ubi Imperium est penes vnum, non qui ex legibus, sed qui pro voluntate et libidine imperat:* ὀλιγαρχία *dominatus paucorum. Et* δημοκρατια *popularis administratio, ubi omnia in Repub. ex nutu populi administrantur. Vt harum pessima est Tyrannis; sic optima est forma gubernatio Regia, si modo Rex talis est, qualis esse debet.*

CAPUT VII.

Dic mihi qualis sit amicitia in bonis formis societatis? *In regia gubernatione, & Aristocratia est amicitia* ἐν ὑπεροχῇ, *in excellentia beneficiorum. In* τιμοκρατία *verò est* ἐν ἰσότητι *in æqualitate.*

Qualis est in viciosis formis amicitia? *Nulla aut perexigua est, quia in illis ferè*

nulla

nulla est bonorum communio, ideo nullũ jus, & per consequens nulla amicitia est.

CAPUT VIII.

QVæ est causa paternæ amicitiæ? φιλαυτία, *dum parentes amant liberos tanquam aliquid sui, ac vicißim filii honorant parentes tanquam ex iis, ex quibus procreati sunt. Hac tamen diversitate, quod parentes magis ament filios, quàm ab ijs amentur.*

Quæ est causa fraternæ amicitiæ? *partim paterna, partim communis educatio, ætas æqualis, convictus aßiduus, coliturq; ijsdem officijs, quibus amicitia sodalium.*

Quæ est causa amicitiæ coniugalis? *Sobolis propagatio, ac mutuum auxilium, copulatur enim communi prole, & pignore liberorum.*

CAPUT IX.

Possunt ne querelæ habere locum in amicitia? *In amicitia honesta, h. e. quæ virtutis causa contracta est, locum habere neque-*

nequeunt, sed in amicitia simulata, h. e. quæ voluptatis aut commoditatis gratià inita est.

Quando fiunt quærelæ in hac? *Quando is, qui beneficium accepit, non tantum retribuit, quantum is qui contulit sperabat se accepturum.*

Tantum de octavo libro Ethicorum.

LIBER IX.
Ethicorum.

Respond. Iohannes Michaelius junior.

CAPVT. I.

QVid in amicitia debemus principibus, parentibus, fratribus cognatis, & amicis? Principibus *debemus obedientiam & cultum,* parentibus *alimenta sive nutricationem & honorem.* Fratribus *non solum communicationem externorum bonorum, sed etiam* παῤῥησίαν *monendi & objurgandi.* Cognatis *ornamenta & commoda.* Amicis *benè velle & facere, idem cum ipsis sentire*

ſentire, ſaluti eorum ſtudere, eorum conſuetudine delectari, illisq́; compati.

Licetne diſrumpere amicitiæ vincula? *Ita, Amicitia illa quæ voluptatis aut vtilitatis cauſa contracta eſt, facilè dirimitur, cum amici deſinunt iucundi & vtiles eſſe. Et illa quæ virtutis gratiâ contracta eſt, licet firmior ſit, tamen quando alter deſeruerit virtutem colere, & ſit improbus, nec correctionibus locum dare velit, dirimitur.*

An amico magis quàm viro bono gratificandum? *Circumſtantiæ conſiderandæ ſunt: Si enim amicus in vitæ diſcrimine conſtitutus fuerit, ipſi magis, quàm alteri viro bono ſeruiamus.*

CAPUT II.

DEbet ne vir bonus eſſe φίλαυτος? *Maximè. Si φίλαυτος pro eo vſurpatur, qui omnia ſua conſilia, facta, & dicta eò refert, ut iuſtus & modeſtus non ſolum erga ſe, ſed etiam erga alios ſit, poteſt hoc concedi. Mali verò* φίλαυτοι *dici nequeunt, quia de veris ani-*

mi bonis acquirendis non laborant, sed tantum externa bona sectantur.

Quid requiritur ad amicitiam seruandam? *Benevolentia, quæ ita ab amicitia differt, quod amicitia sit aperta & actuosa. Benevolentia verò occulta & ociosa :* necessaria *est in amicitia, quia est principium amicitiæ.*

Quid Deinceps facit ad amicitiam? *Concordia, quæ tantum locum habet inter bonos, qui semper concordiam student, non verò inter malos, qui non tantum male inter se conueniunt, sed etiam animum instabilem & fluctuantem habent.*

Quod est tertium quod ad amicitiam requiritur? *Beneficentia, non n: satis est bene velle amicis, sed etiam bonam nostram voluntatẽ factis & reipsa comprobare debemus.*

CAPUT III.

VTrum Beatus indigeat amicis? *Maxime: si enim, Beatus amicos non habeat, tum omnibus bonis non abundet, quia amici omnium bonorum præstantissimi. Sed*

hóc

hoc ſciendum ipſum nō æquè indigere amicis iucundis & vtilibus, atq; honeſtis, qui jure merentur amici nomen: Et de illis rectè dicitur, amicus eſt tanquam alter idem.

Quomodo appellandi ſunt qui pluribus delectantur amicis? ἄρεσκοι *h.e. blandi dicendi ſunt, non verò amici, quia omnib.* ἀρέσκειν *h.e. placere cupiunt. Honeſta enim amicitia* πολυφιλίαν *non admittit, ut ſupra dictum lib. 8. cap. 3.*

CAPUT IIII.

AN magis in aduerſis quàm in ſecundis rebus conciliandi amici? *In utraq; fortuna. In aduerſis neceſſarij, conſilij & auxilij gratià. In ſecundis rebus, vt honeſtà ſuà conſuetudine nos exhilarent, atq; habeamus cum quibus virtutes exerceamus.*

Quales amici in utraq; fortuna comparandi? *Honeſti amici. Sed conſiderandum, quod in adverſis rebus vtiles requiruntur, qui nos iuuare poſſunt. In ſecundis verò rebus, iucundi.*

CAPVT VLTIMVM

QVare in amicitia requiritur conuersatio? *Quia maxima amicitiæ vis in usu consistit, qui est ut amici mitißimum vultum contempleris. Deinde quia omnis societas requirit aliquam conuersationem.*

Quotuplex est conuersatio? *Duplicem constituit Philosophus lib. 9. cap. 12. vnam bonorum, quà meliores reddimur, & igitur expetenda. Aliam malorum, quà deteriores reddimur, & propterea fugienda. De qua sic Menander. Si cum sapientibus conuerseris, sapiens euadas. Si cum stultis, stultus fias.*

LIBER X.
Ethicorum Aristotelis,

Respond. Conradus Schattenbergius.

CAPVT I.

QVid tractat Aristoteles primo in hoc libro? *De voluptate.*

Quæ

Quæ fuerunt Philosophorum opiniones de voluptate? *Quidam statuerunt, eam summum bonum esse, & proinde expetendam esse, quidam verò voluptatem rem malam dixerunt. & ideo fugiendam.*

Quæ fuit Eudoxi opinio de voluptate? *ipse cum Epicuro statuit voluptatem esse summum Bonum.*

Quibus nitebatur argumentis? *Hisce præcipue. 1. Quia ab omnibus animalibus brutis & ratione præditis expetitur. 2. Quia opponitur dolori. 3. Quia per se expetitur.*

CAPVT. II.

QVid Platonici ad hæc, respondent? *Ita respondent, voluptatem non propterea statuendam summum bonum, quia ab omnibus animalibus expetitur, nam interdum etiam malum desiderant.*

Quid Aristoteles ad hæc? *Ipse responsionem hanc tanquam infirmam reÿcit, quia non tantum bestiæ & imperiti, verum etiam sapientes & viri boni voluptatem expetunt.*

Quid Platonici ad secundũ respondent? *Negant id Bonum esse quod malo opponitur, siquidem Malum etiam Malo opponitur, ut Auaritia prodigalitati.*

Quid Aristoteles ad hæc? *Aristoteles per instantiam eam reijcit hoc modo: Si voluptas dolori opponitur, ut malum malo, igitur æquè mala, & fugienda, ut dolor. Sed Platonici eam non ita fugiunt, sicut dolorem, ergò eam opponunt dolori, ut malum malo*

Quid ad ultimum argumentum respondent Platonici? *Probant voluptatem non ergo esse summum Bonum, quod accessione alterius Boni potest fieri melior. Summum bonum dicitur id, quod nullius boni accessione potest fieri melius.*

Quid Aristoteles ad hæc? *Ipse hanc Boni descriptionem planè reijcit.*

CAPVT III.

SVnt ne omnes voluptates simpliciter bonæ? *Non sunt ut voluit Eudoxus, quia sic nullum esset discrimen inter voluptatem quã affert adulator, & Syncerus & amicus. Deinde*

inde quoduis inhonestum facinus admittendum esset, modo aliqua ex eo peteretur voluptas.

Est ne voluptas motus ut dixit Plato? *Non, quia neque velocitas, neq; tarditas, quæ sunt propriæ affectiones motus, voluptati competunt.*

Est ne voluptas generatio? *Minimè, quia per generationem nova aliqua substantia generatur ex corruptione prioris. Sed per voluptatem nulla substantia generatur, aut corrumpitur.*

Quid tum dicis voluptatem esse? *Est nostrarum actionum consequens quædam perfectio, quam singulari quadam suavitate commendat.*

CAPUT IIII.

IN quibus consistit felicitas seu beatitudo? *Non in solo habitu consistit, alioquin dormientes, ægrotantes, & inopia conflictantes, dicerentur Beati, sed in habitus functione, siue in virtutis usu, cum prosperitate vitæ perfectæ conjuncto.*

Quotuplex est felicitas? *Duplex: Contemplatiua, quæ in contemplatione rerum præstantissimarum versatur, Et activa, quæ in ciuilium virtutum studio & exercitio consistit.*

Quænam harum est præstantior? *Vt contemplatiuæ virtutes activis sunt excellentiores, ita felicitas contemplativa activæ præfertur.*

Cur in contemplatione felicitas humana collocatur? *Quia illa contemplatio omnibus actionibus humanis præstat, idcirco in ea non immerito beatitudo collocari potest.*

CAPUT. V.

Respond. Johannes Iacobi Hojerus.

CVr homo theoricam vitam expetere debet? *Quia illa proximè ad vitam divinam accedit, & homini maximè competit. Nam per eam homo maximè vivit, secundum eam partem, quæ in eo*

est præstantissima, nempe secundum animam.

At quidam dicunt mortalem debere mortalia curare, & non in diuina inquirere? *Recte dictum est, si homo totaliter mortalis esset, sed quia secundum præstantissimam sui partem, animam nempe, immortalis est, sequitur ipsum secundum eam divina & immortalia quæsiturum.*

CAPVT VI.

QVæ sunt præmia virtutis? *Virtutem Gloria, Laus, honor, divitiæ, amicitiæ, bona fama, autoritas, immortalitas, comitantur, cum quibus perpetua quædam est virtuti confœderatio.*

Cur virtus non semper habeat præmia? *Id non fit vitio virtutis, sed hominum, dum videlicet aut ingrati uniuersi, aut inuidi multi, aut inimici potentes, VIRTVTEM suis præmijs spoliant, quæ in eam collata fuerant diuinitus.*

CAPUT VII.

EST ne satis præcepta virtutis scire, aut docere, & non agere? *Minimè. Cogni-*

tio enim virtutum nihil nobis prodest, nisi eas exerceamus. Nam non verba, sed ipsæ actiones honestæ, probum & honestum reddunt.

Quot requiruntur ad efficiendum virum bonum? *Tria, Natura, Doctrina & Educatio.*

Quid facit Natura? *Ipsa nos aptos ad virtutem percipiendam facit.*

Quid doctrina facit? *Ipsa nobis virtutis naturam, pulchritudinem, & præstantiam ostendit, quà cognità facilius eam sequimur & colimus, & vitia detestamur.*

Quid educatio facit? *Bona educatio plurimum ad virtutem acquirendam facit. Quare eà neglectà parùm doctrina & natura prodesse nobis possunt.*

Quotuplex est educatio? *Duplex, Privata, [illegible] privatim, vel per parentes, vel precept[illegible]s. Et publica, quæ fit publicè, per Magistr[illegible]um.*

CAPUT ULTIMUM.

QVid ad utramque educationem requiritur? *Leges honestæ, quibus non*

modò

modò juvenes virtuti & honestis actionibus assuefiunt, verum adulti etiam in iis excoluntur & confirmantur.

Quare leges requiruntur? *Quia in legibus est vis quædam cogendi homines ad virtutem colendam, & vitia fugienda.*

Et tantum de scientia morali.

τῷ θεῷ δόξα.

Epigramma.

IN EPITOMEN ETHICES HVMANISSIMI AC DOCTISS. VIRI, DN. M. CAROLI GEORGII BANGII Dani.

Vi modo naturæ vires ac abdita MVNDI
Ex ipsis SOPHIAE fontibus hausta dabas,
Nunc quoq; vivendi præcepta salubria tractas,
Ut Mores animi convenienter eant.
Perge tuis studiis, VIR docte, iuvare iuventam
Sic Patriæ fies fida columna tuæ.

VVolfgangus Frantzius S. S. Theologiæ Doctor, Historiar: Professor public. & pro tempore Collegii Philosophici Decanus, in Inclyta Academia Vitebergensium.

Aliud

Aliud ad eundem M. Carolum G. Bangium.

Ita data est homini, pariter sine pignore porcis,
Contigit ambobus vivere posse simul.
Illa sed æterno virtutis lumine splendet,
Hæc fœtet semper contumulata luto.
Quisq; igitur temnit VIRTVTEM, quisq; furenti
Doctrinam MORVM discere mente negat:
Instar setigeri, claudit sua tempora, porci,
Atq; SVIS vitam moribus ipse refert.
Qui sociam vitæ VIRTVTEM exoptat habere,
Nescius hic mortis, Mortuus, usq; vivit.
Quare si cupias animum virtute polire,
Vt Latè semper fama per ora volat.
Huc aderis: cupidà tu mente revolue libellum,
Quem tibi succinctum BANGIVS ecce, dabit.
Omnia quæque docent, STAGIRITIS pagina multa,
Hic breviter capias, quod cupis, inde feras.
Perlege, crede mihi, decies legisse iuvabit
Sic tandem discas, quod didicisse iuvet.

M. Ianus Georgius Stafvangrius Norvegus.

Aliud

Aliud.

DIgnus honore vir est, cui commoda promere semper,
Pectore sollicito maxima cura fuit.
Invidus ipse licet soleat hæc carpere, Momus,
Attamen haud rabido dente nocere queat.
Est etenim meritò non ultima gloria rerum,
Velle placere bonis, nolle placere malis.
O igitur, BANGI, Zoili non verba vereris,
Huius ab arbitrio non tua scripta vigent.
Sed prodesse bonis cupias: fiat tibi tandem
Sic placuisse bonis, displicuisse malis.

ab

Olao Petræo Iemptlando
Norvego.

Errata quæ irrepsēre ſic
emendentur.

Fol. A.3.faci.1.lin.12.lege gratiam pro gloriā.
fol. D. 2.facie.2.linea 8. lege magnas,pro voce parvas.
fol.D.3. facie 1.lin.6. lege omnia.
fol.D.8.facie 2.lin.19.lege Triplex:naturalis, non naturalis, & intermedia.
fol. E. 8. fa.2.lin. 19. lege Triplex Naturalis, non naturalis, & intermedia.
fol.G. 1.fa. 1.lin. 15. poſt eam ſententiam, in ſecundis rebus; Iucundi, interſeratur.
fol. G. 2. fa. 1. lin. 12. pro 3. Eudoxi argumento hoc ſubſtituendum,quod eſt prius omiſſum: Id BONVM, dicendum SVMMVM, quod acceſsione alterius fit melius: atqui tale eſt voluptas: Ergo eſt SVMMVM Bonum.
fol. G. 2. fa. 2. lin. 10. inter dictionem eam, & opponunt,non interponatur.

